

MANUEL LLADONOSA

EL CENTRE AUTONOMISTA
DE
DEPENDENTS
DEL
COMERC I LA INDUSTRIA
ENTRE 1903 I 1923

EL SECTOR ECONOMICO DE INDEPENDENCIA DEL LIBRO,

Y DE LA TIENDA DELA ENTRE 1903 Y 1923

DEL SECTOR ECONOMICO Y DEL LIBRO

El sector económico del libro
del sector económico del libro

del sector económico del libro

EL CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ
I DE LA INDÚSTRIA ENTRE 1903 I 1923

MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA

Tesi doctoral dirigida pel doctor
Josep Termes i Ardévol

Josep Termes

R.94.377

INTRODUCCIO

INTRODUCCIÓ

La història del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona, a l'igual que els altres centres de dependents que varen anar constituint-se per tot Catalunya, inspirats sovint per l'exemple barceloní, presenta un interès notable, donat que representà l'exemple més remarcable del catalanisme popular durant un bon nombre d'anys del segle XX. Per a conèixer les diverses manifestacions que s'han reclamat del nacionalisme català, hom ha d'aturar-se per força en aquesta institució dels treballadors mercantils catalans.

En el meu treball he procurat descriure amb la màxima exhaustivitat possible, la història, les activitats i l'evolució del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona entre 1903 i 1923, és a dir, des de la seva fundació fins a l'esclat de la dictadura de Primo de Rivera. He dividit aquesta etapa en cinc capítols corresponents a cinc períodes concrets. A cada capítol he situat el CADCI en el context del moviment obrer i del moviment nacionalista a Catalunya, però l'esforç de la investigació l'he dirigit bàsicament a la seva actuació catalanista i social. Finalment, cada capítol l'he completat amb una descripció breu de les activitats educatives, mutuals i esportives del Centre. M'ha preocupat l'evolució del CADCI i dels seus animadors, les tendències interiors, les seves connexions amb els diversos agrupaments polítics catalans, i la seva contribució a la història general catalana.

La raó per la que he posat l'any 1923 com a punt final de la investigació present, és molt senzilla. La dictadura de Primo de Rivera modificà de manera coercitiva el desplegament periòdic i normal de les activitats del CADCI fins arribar a lliurar aquesta entitat a les mans dels Sindicats Lliures. Per aquesta raó la

data de 1923 fou la triada per a separar l'època que he trebat - llat de la que està estudiant el company Joaquim Ferrer i Roca (el CADCI entre 1923 i 1939).

Per a procedir a l'elaboració d'aquesta tesi m'he servit de les fonts indicades al final del text (volum primer). Aquestes han estat dividides en cinc seccions: la primera, Obres generals, m'ha ajudat a situar el CADCI dins del seu context exterior, en cara que alguns dels llibres esmentats continguin alguna dada concreta sobre el Centre, sempre i quan aquesta no sigui d'importància cabdal. La segona, Obres específiques i fonts manuscrites, relaciona aquells textos fonamentals per a la història del CADCI o que incloguin informació o comentaris d'interès per a la història del Centre. La tercera secció inserta els diaris i les publicacions periòdiques utilitzades -ja que he mirat molts més periòdics- tant per al context com per als altres camps d'actuació del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. La quarta comprèn els periòdics, fulls i opuscles editats directament pel CADCI o la publicació dels quals fou promoguda principalment pel Centre. Hi figura també "Lluita", portantveu de la Federació dels Dependents de Catalunya, pel paper que jugava el CADCI en la seva elaboració i edició i pel valor dels seus articles pel que fa al nostre tema. Finalment, una llista de testimonis orals completa les fonts emprades.

Els arxius i biblioteques consultades han estat bàsicament tres: l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona, la Biblioteca de Catalunya i la Delegació Nacional de Serveis Documentals a Salamanca. Altres biblioteques com la de la Universitat de Barcelona, l'Ateneu Barcelonès i la Biblioteca Arús contenen poques publicacions per al tema del nostre interès.

El text de la història del CADCI i la bibliografia emprada estan contingudes al primer volum, les notes de cada capítol al segon i l'apèndix al tercer. Finalment, i per acabar, he d'agrair l'ajut prestat pel doctor Josep Termes i Ardévol, director d'aquesta tesi. Les seves nombroses i valuoses indicacions i suggeriments han estat molt importants per a mi, encara que probablement no hagi estat sempre prou capaç d'extreure'n totes les possibilitats que oferien.

LA PRIMERA ETAPA: AUTONOMIA, EDUCACIÓ I MUTUALISME (1903-1910)

I. ELS INICIS (1903-1905)

LA PRIMERA ETAPA: AUTONOMIA, EDUCACIÓ I MUTUALISME (1903-1910)

1. ELS INICIS (1903-1905)

Situació de la dependència catalana a primers de segle

Es difícil d'escatir el nombre més o menys exacte de dependents del comerç i de la indústria (1) així com donar una relació precisa de la seva situació partint d'una comparació entre salaris i cost de la vida, car als anuaris estadístics de la ciutat de Barcelona, el grup "dependents" no hi figura. Igualment no figura aquest grup als Anuaris d'Estadística Social de Catalunya ni als Butlletins del Museu Social de Barcelona. Tan sols sabem, per l'Anuari Estadístic de la ciutat de Barcelona de l'any 1902 (2) que en el ram del comerç - (Bancs, comissió i comerç en general) hi treballaven 17.817 persones. Però ignorem la composició d'aquestes persones i, concretament el nombre d'empresaris, caps i empleats respectivament. Tan sols podem donar xifres estimatives, tretes dels diaris, i sense poder-ne oferir cap garantia. Així, per exemple, "La Veu de Catalunya" del 13 d'octubre de 1904 indica que el nombre de dependents supera els deu mil. La revista del CADCI "Acció", en el seu número de maig de 1914 indica la dada de 30.000 dependents, com a recordatori del nombre de socis que encara cal guanyar per arribar a aquella xifra.

Tot plegat ben poca cosa.

Igualment, a l'hora d'assenyalar la situació social dels dependents ens haurem de refiar només del que ens diu la premsa o els fulls -- dels mateixos dependents, o els escrits o records orals de vells -- membres d'aquest grup social. La primera constatació que podem donar a la vista del material consultat (3), és que si el dependent podia ésser anomenat "treballador de coll i corbata", per a diferenciar-lo de l'obrer manual, aquesta diferència s'aturava aquí. Carreras i Palet, en els seus records sobre el CADCI (4) ens parla de -- jornades de treball de 12 i 14 hores "tancats en botigues fosques, -- sense veure mai el sol (...) menjaven i dormien a caprici dels botiguers". El treball en règim d'internat era una de les notes més im-

portants que marcava la vida de molts dependents, la supressió del qual es demanava constantment. La reivindicació de la "vida externa" figura en el lema de capçalera de "Nuestro Programa" (5), portant--veu de l'Associació de la Dependència Mercantil, una de les entitats més dinàmiques dels primers anys de segle (6). I la veiem reivindicada en data tan tardana com la de 1921, a l'Assemblea de la Federació de Dependents de Catalunya, celebrada a Reus (7). Diu per exemple Amanci Domínguez, en aquesta assemblea: "Si la inspecció sanitària exercís el comès que la Llei Mercantil del 4 de Juliol li encomana, seguint un criteri rigurosament higiènic i classifiqués les habitacions destinades a dormitoris dels dependents, atenent-se als principis de la medicina preventiva, el noranta i cinc per cent de les habitacions destinades per a alberg als pobres esclaus interns de Barcelona, tindrien que rebutjar-se com impròpies per habitació humana!" (8)

A aquesta situació cal afegir-hi la manca de salaris suficients, de seguretat en el treball, de repòs dominical, la manca de tota limitació a la jornada de treball, la manca de cultura, etc.. Per a fer-hi front, i a desgrat que l'individualisme i la rutina eren majors en aquest grup social que no pas en els treballadors de fàbrica, a causa de la seva major dispersió, no mancaren grups de dependents reivindicadors de millores per a aquests. Ja durant el segle XIX no havien mancat les entitats de dependents (9). Segons L'Anuari Estadístic de Barcelona de 1903 hi havia a Barcelona 6 societats de dependents (10). D'aquestes, la més activa en aquests primers anys de segle fou l'Associació de la Dependència Mercantil, entitat de caire sindical que reivindicava l'associació dels dependents, la limitació d'hores de treball, el descans dominical, la vida externa i el salari mínim (11). Aquesta entitat, fundada el 1898, impulsà la creació d'una Federació Espanyola de Dependents del comerç (12). I durant aquests anys, especialment en els conflictes que motivà la Llei de 1904 sobre el descans dominical, encapçalà el moviment destinat a fer realitat aquest repòs setmanal. Més tard veurem aquesta

associació com una de les impulsores de "Solidaritat Obrera" el 1907. El repòs dominical fou una de les reivindicacions socials que més - esperonà els dependents al llarg d'una bona colla d'anys del primer quart de segle vint. Els mítings (13) les manifestacions, les trencadisses de vidres de botigues foren esdeveniments normals els diumenges a Barcelona.

Però, fou el 1904 quan aquest moviment prengué especial virulència. Després de les repetides reivindicacions dels dependents, al llarg de les principals ciutats de l'Estat Espanyol, durant aquests anys, Dato va presentar al Parlament un Projecte de Llei sobre el descans dominical que no arribà a discutir-se. Aquest projecte és el que -- Maura reproduí des del Ministeri de la Governació (14). El 17 ---- d'agost de 1904, Maura remetia al rei el decret del Ministeri de la Governació aprovant el reglament per a l'aplicació de la Llei del - Descans Dominical que havia de començar a regir a tot l'Estat Es - panyol el primer de setembre. El 19 d'agost era signat pel rei, però la premsa madrilenya, o, millor, part d'aquesta atacà el decret tot fent-se ressó d'interessos del patronatge mercantil i industrial. Pel que feia a Barcelona, els organismes econòmics es manifestaven favorables a la legislació sobre el repòs dominical. La Cambra de - Comerç de Barcelona, per exemple, adreçà un telegrama al Ministre - de la Governació tot indicant que veia amb gust la implantació --- d'aquesta mesura, si bé considerava que en algunes indústries s'hau ria d'adaptar amb lleugeres modificacions (15). Igualment el diari "La Veu de Catalunya" es manifestava favorable al reglament. Però, - molts propietaris de botigues, per raons òbvies d'egoisme comercial, eren contraris al descans dominical. Els dependents tingueren por - què el reglament fos paper mullat i desenvoluparen una intensa tasca de proselitisme a favor del decret esmentat (16).

El 11 de setembre fou el primer diumenge en què era obligatori l'ob servança del repòs i, segons la informació dels diaris, en línies - generals fou respectat pels establiments. De bon matí començaren a

circular comissions de la Federació de la Dependència Mercantil --- pels districtes barcelonins amb la finalitat de vigilar el compliment de la Llei. Amb tot, no deixaren de donar-se casos d'infracció i d'actuació violenta de grups de dependents contra les botigues -- obertes (17). Els dependents, aquest i els diumenges següents, denunciaren les infraccions a l'Ajuntament, però aquest mantingué una posició passiva que exasperà els grups més actius. Manifestacions, aldarulls públics, detencions, trencadisses de vidres de les botigues obertes s'anaren repetint diumenge darrera diumenge (18).

La batalla pel descans dominical eixirà contínuament a la vida pública amb més o menys intermitència i anirà estretament lligada al combat dels dependents de comerç.

Obrerisme, lerrouxisme i catalanisme en els primers anys de segle

Obrerisme, catalanisme i lerrouxisme donen color a aquests primers anys de segle, i, especialment, els dos primers protagonitzaran la vida pública del nostre primer quart de segle. Amb la victòria elec

toral dels "Quatre presidents", el 1901 es manifestà obertament el catalanisme polític, expressat a través d'un partit de llarg futur: La Lliga Regionalista. Per a combatre el catalanisme aparegué el fenomen lerrouxista. Però Lerroux i el lerrouxisme no solament fou un obstacle per el catalanisme, sinó que incidí negativament sobre el desenvolupament del moviment obrer. Lerroux alçà enfront del catalanisme, la bandera espanyolista i una demagògia pseudo-revolucionària, verbalista, i fortament anticlerical amb la finalitat de galvanitzar la classe obrera a favor seu. El resultat fou desviar -- l'obrerisme del seu camí reivindicatiu i, sovint, desorientar-lo en posar-li davant com a terra redemptora "La república" que havien -- d'implantar els "jóvenes bárbaros". Els obrers més lúcids, especialment els d'ideologia anarquista, no deixaren de denunciar, de bona hora, el perill que representava el lerrouxisme, si bé aquest, malgrat els successius enfrontaments entre uns i altres, no desencisà definitivament la classe obrera barcelonina fins els esdeveniments de la "Setmana Tràgica" de 1909, desencís que estimulà l'apoliticisme obrer i afavorí la tendència anarcosindicalista entre els obrers catalans. Però, entre la victòria dels "Quatre presidents" el 1901 i els fets del "cu-cut", el 1905 externament, a la vista dels resultats electorals, sembla imposar-se el lerrouxisme. Els treballadors, en bona part, donaran suport a "l'Emperador del Paral·lelo". I no hem d'oblidar aquí el desencant dels treballadors davant del fracàs de les vagues generals de 1901, 1902 i 1903. (19)

El catalanisme, per la seva banda, a nivell polític, a través de la Lliga Regionalista i, sobretot després de la mort del Doctor Robert, decantant-se cada cop més a la dreta i cap a posicions burgeses i conservadores, seguint l'orientació de Prat de la Riba i Cambó, en detriment de la posició més liberal i republicana de Carner i Suñol. (20). Aquesta trajectòria amenaçava de convertir el catalanisme en un moviment conservador, obrint un solc insalvable entre el catalanisme i l'obrerisme. Amb tot, cal no oblidar que, al marge del na -

ionalisme de Prat, existia una altra tradició federalista entre capes extenses de les classes mitges i classe obrera barcelonines. Però, el fet és que l'orientació excessivament dretana de la Lliga Regionalista provocà malestar dins d'aquest mateix partit i l'escissió fou un fet quan es produí la visita del rei de Barcelona, a primers d'abril de 1904 amb les protestes que originà, entre el sector més radical de la Lliga, el gest d'un grup de regidors regionalistes encapçalats per Cambó d'adreçar-se al rei (21) per a fer-li conèixer les aspiracions catalanistes, en contra de la decisió presa anteriorment per la Lliga d'abstendre's de tota manifestació (22). Tot plegat donà lloc a una discussió pública entre una tendència i l'altra (23) i la convivència resultà cada cop més difícil al si de la Lliga. L'escissió fou inevitable i el grup dissident de l'orientació que seguia aquella creà el 12 de novembre de 1904 el setmanari "El Poble Català", que esdevingué mes tard diari (24). El grup estava constituït en la seva majoria per intel·lectuals, professors i membres de professions liberals. En resultava un grup intel·lectualment progressiu, europeu, laic, republicà o filo-republicà, liberal, més ètic que pragmàtic en política. El grup per les declaracions fetes al setmanari era ben conscient del perill que suposava l'evolució del catalanisme de la Lliga en identificar-se amb els interessos conservadors i dretans (25). Amb tot, el grup sortia massa tard com per a atreure's el proletariat i part de la classe mitja enlluernada per Lerroux. D'altra banda, l'intel·lectualisme excessiu, el diletantisme polític i la manca de posicions socials més radicals i definides era un fort "hàndicap" per al grup de "El Poble Català". Tanmateix, aquest anà incidint progressivament dins dels sectors populars de la població, especialment durant l'afer del Pressupost de Cultura de l'any 1908 i, sobretot, amb la campanya contra la guerra del Marroc que preludià els fets de la Setmana Tràgica.

L'aparició de "El Poble Català", el novembre de 1904, si més no, significava que el perill d'un catalanisme polític reduït a una posi-

ció de simple portantveu d'interessos burgesos i conservadors s'al-
lunyava.

Malgrat, l'escissió, el catalanisme era una realitat en un ampli sec-
tor de la joventut dels primers anys de segle. I aquella mateixa e-
ra més una manifestació de vitalitat d'un catalanisme -que anava -
esdevenint plural- que no una feblesa. D'altra banda, entre molts
catalanistes, es donava com en el sector anarquista un "apoliticis-
me" o rebuig de tota acció política de tipus "partidista" o electo-
ral. Aquests sectors de caire nacionalista radical es malfiaven de
les possibilitats reals que oferia el règim establert i propugna-
ven una actuació que podríem sintetitzar en la frase "Catalunya --
primer"; plens d'una forta càrrega emocional i sensibles solament
a la reivindicació d'una màxima autonomia per a Catalunya, es des-
entenien de tot el que pugués significar relació política amb Ma-
drid. Aquest ideari nacionalista no es diferenciava pas massa, a -
nivell de principis, amb les formulacions de Prat de la Riba, però
sí a nivell tàctic i estratègic. La Unió Catalanista era, potser, -
en aquells moments, l'expressió més genuïna del catalanisme "no -
polític" (26). Els fets del "Cu-Cut", el novembre de 1905, varen -
conjuntar totes aquestes energies en l'ampli i espectacular movi-
ment de "Solidaritat Catalana", on s'hi aplegà el catalanisme radi-
cal, el pragmatisme de La Lliga, el republicanisme nacionalista i
el simplement català de La Unió Republicana, el federalisme i el -
foralisme carlí. Tot plegat signe d'una vitalitat evident de Cata-
lunya en aquests primers anys de segle. Vitalitat, dins de la ---
qual, cal situar l'aparició del Centre Autonomista de Dependents -
del Comerç i de la Indústria. Alhora, la fundació d'aquest centre
era un senyal clar de la penetració del catalanisme en un sector-
popular de la societat barcelonina.

Orígens i desenvolupament del CADCI. Les primeres seccions.

Dins de la problemàtica que plantejava l'existència d'un ampli grup social com era el dels dependents i dins de la societat catalana -- que va prenent progressivament consciència de la seva realitat nacional, cal situar l'aparició, a primers de març de 1903, del CADCI (Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria), una entitat nascuda amb l'objectiu de " crear una nova força que al costat de les altres, que en el nostre país existeixen, lluiti amb fe i ardor per la santa causa de les reivindicacions catalanes " i, alhora, per a difondre "la instrucció i cultura entre la dependència mercantil i industrial" (27) com a mitjà per a aconseguir "el millorament moral i material de què tan necessitada està la nostra classe", segons un full explicatiu del CADCI i reproduït per " La Veu de Catalunya" el 14 de maig de 1903 (28).

Al cafè de "Els quatre gats" de Barcelona, al voltant d'una taula, i després de diverses reunions, prengué cos i realitat la idea de crear el Centre, fruit de les inquietuds d'una colla d'amics, tots ells joves dependents, "agermanats per llur amarat patriotisme i -- per unes iguals ànsies de perfeccionament" (29). 14 foren els qui signaren l'acta de constitució a primers de març de 1903. Els seus primers estatuts foren aprovats abans del 7 de març d'aquest any -- (30). El domicili del CADCI s'establí provisionalment al cafè dels IV Gats, però el mes de març mateix la jove entitat es domiciliava al número 17, pis principal, del carrer de la Boria, rellogada al local de la "Asociación de Joyería y Platería". El seu primer consell directiu quedà constituït de la manera següent:

President: Carles Font i Rovira
 Vice-president: Baltasar Fiol i Martí
 Secretari: Antoni Mir i Albanell
 Vice-secretari: Ramón Nogués i Casas
 Tresorer: Jaume Mestres i Grifoll
 Comptador: Ramon Pérez i Ibàñez
 Bibliotecari: Manuel de Bofarull i Artés

Vocals: Antoni Teixidor i Masjuà
 Antoni Oliva i Boada
 Francesc Rull
 Josep Mayoles i Duñó

11 persones en total (30 bis). És a dir que, en aquests primers moments, gairebé tots els socis fundadors tenien un càrrec a la junta, la qual d'altra banda, estava estructurada de faiso tradicional. Com hem vist pel full citat abans, els primers objectius de la junta se centraren fonamentalment en la propagació de la doctrina autonomista i en la instrucció i formació dels dependents. D'aquesta manera, els fundadors englobaven el seu ideari catalanista i la seva voluntat de millora i progrés dels dependents, progrés que ells consideraven s'havia de realitzar mitjançant l'ensenyament. Per a complir aquests objectius es crearien les seccions de Propaganda -després - Secció Permanent de Propaganda Autonomista- i la d'ensenyament -més tard Secció Permanent d'Educació i Instrucció, la màxima realització de la qual serà la creació de les Escoles Mercantils Catalanes-.

El Centre anà creixent entre la data de la seva fundació, a primers de març de 1903 i el setembre de 1904, en què l'aprovació d'uns --- nous estatuts donà ja la seva estructuració clàssica al centre. De bell antuvi, el Consell directiu del centre, directament, o la secció de Propaganda, oferiren la sala d'actes a diversos conferen---- cians que desenvoluparien tota mena de temes, bona part dels quals dedicats a les reivindicacions catalanistes (31). Les seccions anaven creant-se i realitzaven les seves primeres tasques. El primer - d'abril de 1903 neixia la secció d'excursionisme (32). Pel juliol - es formava oficialment la secció de propaganda (33). El 1 de novem- bre d'aquest mateix any es creava la secció d'ensenyament (34), i a mitjans de novembre s'inauguraven les primeres classes, fetes en -- condicions ben magres, a l'entorn de dues taules de fusta blanca, - unes quantes cadires de boga i una cortina que partia la sala per - la meitat, amb la llum feble d'un bec de gas. L'aritmètica fou la - primera matèria que s'impartí, a càrrec de Josep Sala i Ricol. -

Un incident amb la Junta de L'Associació de Joieria i Plateria (35)

i la insuficiència del local (35 bis) per a qualsevol pla d'ensenyament, per mínim que fos, obligà els impulsors del CADCI a cercar -- nou domicili que trobaren al carrer de la Palla pel gener de 1904 - (36). El 20 de febrer s'inauguraren el local i les classes, les --- quals responien ja a un cert pla concret (37).

El canvi de local i l'inici de les classes comportaren un augment de socis i d'alumnes (38). Igualment, la campanya per a captar nous socis protectors suposà per al centre un augment important d'ingressos i un punt de partida per a realitzacions més ambicioses.

El Centre donà un nou pas endavant i pel mes de maig de 1904 es formà una comissió encarregada d'estudiar la constitució d'una germanetat o mutualitat per als socis del centre (39). Aquesta germanetat esdevendria, pocs mesos després, la Secció Permanent de Socors Mutus.

L'expansió d'activitats plantejà la necessitat de reestructurar el centre i de revisar-ne els estatuts. El 18 de setembre de 1904, L'Assemblea de socis -el Consell General- aprovava els nous estatuts.-- I, alhora, que es produïa aquesta revisió, el creixement del centre i de les seves tasques obligava a canviar novament de local. El 6 de setembre es llogava un estatge més espaiós al número 12 del carrer Montjuïc de Sant Pere (40).

En començar el curs 1904-1905, el Centre havia superat amb èxit els problemes que planteja tota institució novella. I havia pres una -- fórmula definitiva d'organització a base de seccions permanents amb àmplia autonomia al seu si i de seccions especials que depenien de les primeres. De moment eren tres les seccions permanents definides en els estatuts de setembre de 1904: Propaganda Autonomista, Educació i Instrucció, i Socors Mutus, amb una secció especial, la d'excursions que depenia de la secció permanent d'Educació i Instrucció (41). Autonomisme, educació i mutualisme, constituïen els tres objectius sobre els que es desplegava la tasca animosa i plena de vitalitat dels joves dependents del centre. Més de 400 alumnes es matriculaven a les classes del curs 1904-1905 en les recent creades -

Escoles Mercantils Catalanes, escoles que suplien les que "l'estat no sosté", segons paraules de Puig i Esteve (42) i que responien a unes necessitats d'ensenyament professional mercantil insuficientment atès pels organismes oficials.

Els 14 primers socis fundadors esdevenien 130 pel setembre de 1904 (43) i les sol.licituds d'entrada al centre no s'aturarien. El CADCI cridava ja l'atenció de la premsa catalanista, la qual comença a dedicar-li espais remarcables (44).

El CADCI segons els estatuts de 1904

No sabem res dels estatuts de 1903, aprovats pel governador civil a primers de març i que constituïren l'esquema organitzatiu durant un any i escaig. Sabem, també, que foren revisats en una junta general de socis el primer de novembre (45). De bon començament el Centre - estava format per dues seccions: ensenyament i propaganda; dins de la d'educació o ensenyament se situava la secció especial o subsecció d'excursionisme. Més tard, entrat l'any 1904, es formà la secció de Socors Mutus. Pel que fa als socis, de bell antuvi, es dividiren en socis ordinaris o actius i protectors. Els primers havien d'ésser obligatòriament dependents, mentre que els segons podien ésser propietaris o botiguers establerts pel seu compte. Solament els socis actius podien ocupar càrrecs a la junta, i havien d'abandonar

los i deixar la seva condició de soci ordinari o actiu si esdevien propietaris de comerços (46).

Foren els estatuts de 1904 els qui donaren la pauta d'organització al centre que, en línies generals, ja no abandonà més, sobretot -- pel que fa a l'organització de seccions permanents que posseïen, -- com en un altre lloc s'ha dit, una ampla autonomia. L'activitat -- creixent dels fundadors del CADCI a l'hora que obligava a canviar diverses vegades de local obligà a una renovació a fons dels estatuts de l'entitat. Amb aquesta finalitat darrera, el 31 de juliol de 1904 es nomenava una ponència de reforma dels estatuts formada per Manuel de Bofarull i Artés, Martí Castañeda, Josep Bordas i Baltasar Fiol. Aquesta ponència presentà un projecte d'organització del centre sobre la base de les tres esmentades seccions permanents: Educació i Instrucció, Socors Mutus i Propaganda Autonomista, regida, cada una, per una junta de govern, el president i vocal directiu de la qual serien, per dret propi, vicepresident i -- vocal respectivament del Consell Directiu del Centre.

Presentat el projecte el 26 d'agost al Consell Directiu, aquest -- l'aprovà íntegrament i nomenà, tot seguit, tres comissions per a organitzar les seccions esmentades (47). Aquesta activitat reorganitzadora es consumà el 7 de setembre amb una reunió general de socis, de caire preparatori i amb la celebració d'un Consell General Extraordinari, el 18 de setembre, el qual aprovà els nous estatuts presentats pel Consell Directiu i que plasmaven la nova reestructuració de l'entitat; aprovats els estatuts fou elegida la nova junta per al curs 1904-1905 (48). El 22 d'octubre el Consell Directiu aprovava els reglaments de les seccions permanents d'Educació i -- Instrucció i de Propaganda Autonomista i el 5 de novembre aprovava el reglament interior del centre (49).

El model d'organització que marcaven aquests estatuts estava afaiçonat, com hem dit més amunt, sobre la base de seccions permanents, les quals, per la seva banda, podien englobar seccions especials. -- L'autonomia de les seccions, com també ha estat dit, era una de -- les notes més remarcables de l'organització del CADCI. La Junta ge

neral de cada secció permanent (49 bis) elegia els membres de la seva respectiva junta de govern, el president i primer vocal de les quals entraven a formar part del Consell Directiu del Centre com a vicepresident i vocal directiu. D'aquesta manera, pel que feia al Consell Directiu de tot el Centre, solament el president, secretari general, caixer i bibliotecari eren elegits pel Consell General de socis ordinaris o actius de l'entitat.

La lectura atenta d'aquests estatuts ens permet de copsar la mentalitat dels forjadors del centre a més a més de l'estructura del CADCI. Així, per començar, veiem com l'article primer d'aquests estatuts (50) manifesta:

" El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria té per objecte el millorament moral i material dels individus de -- la classe i la propagació dels principis autonomistes. Per aconseguir aquests objectius es valdrà de diferents medis, tals com l'ensenyament, les conferències, la lectura i converses, el conreu de les ciències i de les arts, l'excursionisme i els esports, la creació de caixes de previsió i socors mutus, la premsa, el míting i -- tots aquells que, dintre la llei, les circumstàncies aconsellin." (51).

L'estructuració abans descrita responia clarament a aquest ideari (52). Seguint la lectura d'aquests estatuts hom pot adonar-se de manera concreta dels diversos aspectes organitzatius del centre. Ja hem parlat de les seccions permanents organitzades segons un reglament interior propi, redactat i elaborat pels socis de la secció mateixa, i que havia d'ésser aprovat pel Consell Directiu del Centre.

Pel que feia als socis de l'entitat, aquests es dividien en fundadors (ingressats abans del 24 de febrer de 1904), numeraris i protectors. Els numeraris eren els ingressats després de la data del 24 de febrer esmentada i havien de reunir la condició de dependent. Els protectors estaven formats per aquells que no reunien la condició de pertànyer al grup social de la dependència mercantil i industrial i que pagaven quotes especials així com per aquells socis nu-

meraris que, en establir-se pel seu compte, havien de deixar llur anterior condició de soci numerari. El soci, en ingressar al centre, havia d'inscriure's obligatòriament almenys en una secció permanent. La quota era de 18 pessetes anuals i voluntària la dels protectors.

Els socis numeraris tenien veu i vot a les assemblees generals o Consells Generals -ordinaris o extraordinaris- i eren electors i elegibles per a qualsevol càrrec. Els protectors solament tenien veu i eren elegibles, només, per als càrrecs de caixer i sub-caixer de la Junta de Govern de la secció permanent de Socors Mutus (53).

El Consell Directiu del Centre es renovava cada dos anys, tret dels càrrecs de president, vice-presidents i secretari general que es renovaven cada any. Segons aquests estatuts, tots els càrrecs eren reelegibles. L'article 21 assenyalaria les atribucions del Consell Directiu: admissió de socis, reunir les seccions per a fins que trascendeixin les mateixes, reformar el reglament interior, cosa que havia de posar en coneixement dels socis, fer complir els estatuts, els reglaments, els seus acords i els dels Consells Generals, ésser àrbitre de les qüestions que poguessin plantejar-se entre les seccions permanents i entre aquestes i les seccions especials i resoldre qualsevol dubte no previst en els estatuts o en el reglament interior. Els acords del Consell, finalment, eren executius si bé podien ésser revocats pel Consell General de socis.

El Consell General de socis, per la seva banda, havia de reunir-se si més no, un cop a l'any i d'una manera extraordinària quan el convoqués el consell directiu o bé ho sol·licitessin les 2/3 parts dels socis actius. Els acords del Consell General eren vàlids fins quin fos el nombre d'assistents, si bé per a la reforma dels estatuts calia l'assistència de la meitat més un dels socis numeraris i l'assistència de les 3/4 parts per a la dissolució de l'entitat. En segona convocatòria, cas que en la primera no haguessin assistit el nombre escaient de socis, al cap de vuit dies de la prime--

ra, eren vàlids els acords fos quin fos el nombre d'assistents. -- Els estatuts preveien la creació d'una comissió mixta per a resol-- dre els possibles conflictes entre les seccions permanents i el Con-- sell Directiu.

El Consell Directiu, dins dels 30 dies d'ençà de la seva presa de - possessió, havia d'elaborar i acordar el pressupost general indi--- cant els capítols que pertocaven a les seccions. La Secció Perma--- nent de Socors Mutus, a més de la subvenció corresponent, tindria - consignat el 15% del total de recaudació de les quotes.

El llenguatge oficial del centre era el català, si bé podia usar--- se'n qualsevol altre si les circumstàncies ho aconsellaven. El cen-- tre no podia adherir-se a cap altra associació i havia de conservar sempre el seu caràcter autonomista. Aquest article, el que feia re-- ferència a l'oficialitat de la llengua catalana i el 33 (prohibició d'ocupar-se el centre d'affers religiosos així com jugar als "prohi-- bits"), no podien modificar-se ni suprimir-se.

En cas de dissolució, la secció permanent de Socors Mutus, atenent-- als interessos creats, podria restar constituïda en associació amb-- vida independent.

El 18 de setembre eren signats aquests estatuts pel president Al-- fred Bertràn, el qual cloïa aquest dia la seva tasca de president.-

Pel que feia al Reglament interior, aprovat el 5 de novembre de --- 1904, els socis podien presentar propostes, per escrit, al Consell Directiu i al Consell General, amb dos o tres dies d'antelació.

Les votacions, tant a les juntes directives com a les assemblees ge-- nerals, havien d'ésser personals i intransferibles; hom prohibia -- completament les eleccions i votacions per aclamació. Aquestes podi-- en ésser: ordinàries (s'aixequen els qui voten negativament, roma-- nen asseguts els qui ho fan positivament), nominals (el vot s'emet en veu alta) i secreta (amb paperetes) (54).

Dels reglaments de les tres seccions permanents (Educació i Instruc

ció (55), encarregada fonamentalment de fer rutllar les Escoles Mer_{ca}ntils Catalanes, Propaganda Autonomista (56) i Socors Mutus), ens aturarem un xic en el d'aquesta darrera secció. La seva finalitat, segons l'article primer dels seus estatuts particulars, era la de "socórrer els associats en casos de malaltia, cessantia i invalidesa, o a llur família o hereus en cas de defunció del soci."

Aquesta secció era l'única en la junta de la qual hi havia dos càrrecs directius (caixer i sub-caixer) que havien de recaure obligatòriament en socis protectors.

Segons aquests estatuts, els socis malalts tenien dret a ésser assistits gratuïtament pel metge contractat per la secció, a cobrar un subsidi de cinc pessetes diàries durant 75 dies, si les malalties eren de cirurgia major, i de 3 pessetes durant 50 dies, si eren de cirurgia menor. El soci acomiadat del seu lloc de treball "per motius que no afectin a sa honradesa i prohibitat" i que fes més de dos anys que pertanyés a la secció, podria sol·licitar un subsidi de 75 pessetes mensuals a cobrar durant un màxim de seixanta dies l'any. Es preveien, també, socors d'invalidesa als socis que haguessin pertanyut, almenys 10 anys, a la secció, per una xifra de 75 pessetes al mes durant el temps d'invalidesa. Es preveien igualment consignacions per defunció que variaven segons l'antiguitat del soci (57). Finalment, la secció podia tenir socis que residissin fora de Barcelona.

En conjunt, doncs, els estatuts i reglament del Centre, reeixiren força a donar una organització dinàmica a l'entitat, descentralitzada (58) a fi que totes les seccions poguessin donar el màxim de si, i amb proua coordinació i unitat com perquè s'evités tot perill de dispersió o disgregació. La flexibilitat que saberen donar els primers socis al centre, així com la seva joventut i activisme, aconseguiren de crear una plataforma popular autonomista i socialment dirigida a l'ensenyament, l'esport i el mutualisme, i que pas a pas esdevindria el centre dels dependents de Barcelona per excel·lència; imatge del qual serien els nombrosos centres de dependents que s'anirien espargint per la geografia catalana: Sabadell, Terrassa, Man

resa, Reus, Lleida, etc.

El Centre davant del procés catalanista.

El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona, en adoptar el nom d'autonomista definia ja, de bon començament, el seu caràcter catalanista. Si socialment, com hem pogut veure pels estatuts i com més endavant assenyalarem, el centre se situa dins d'una línia moderada i mutualista que el feia presentar com a modèlic a un Ramon Rucabado, soci del centre i escriptor i -- conferenciant de caire social conservador (59), el seu catalanisme era total com indiquen prou els articles dels seus estatuts o les manifestacions dels dirigents.

"Treballem units -escriuen en un full ja citat (60)- amb tots els catalans, sense distinció d'estats socials, idees ni tendències per la causa de la llibertat i de l'autonomia de Catalunya."

Per a servir aquest fi, hom creà, com ja ha estat dit, la secció de Propaganda que esdevindria més tard Secció Permanent de Propaganda Autonomista (61), secció que es distinguí aviat com a organitzadora de manifestacions de tot tipus: conferències sobre diversos aspectes del catalanisme i de la vida de Catalunya -política, economia, cultura, pedagogia, qüestions socials- (62), vetllades literàries i musicals (63), etc. Dins d'aquesta línia de formació catalanista -- cal situar el curs de les classes mercantils sobre "Drets i deures

del ciutadà" i el cicle de conferències sobre "Teoria de les nacionalitats", començat el 4 de novembre de 1904 i que es perllongà durant els primers mesos de 1905 (64), ambdós a càrrec del pedagog - Joan Bardina.

Els assistents a les primeres xerrades formatives no passarien de cinquanta, però el nombre anà augmentant progressivament (65). Amb tot, les veritables manifestacions d'afirmació catalanista es donaren en els actes d'inauguració dels cursos -que coincidiren en els inicis de la vida del Centre amb els canvis de local-, actes en -- els quals foren convidats i parlaren representants de tots els matisos del nacionalisme català davant d'un públic nombrós, variat i enfervorit.

Així, a la primera inauguració d'un curs al Centre, el 14 de novembre de 1903, prengueren part Martí i Julià de la Unió Catalanista, Montllor de la Lliga Regionalista i Tona de l'entitat Nova Catalunya (66). El 20 de febrer de 1904 es feia un altre acte d'inauguració -inauguració del nou local del carrer de la Palla i d'obertura de les classes-; Alfred Bertran, Amadeu Punsoda, Martínez i Serrià, Francesc Puig i Trinitat Monegal explicitaren novament les finalitats del centre, vindicaren la importància de l'ensenyament del poble, remarcaren la diferència entre la vitalitat catalana i l'esmortuïment de la resta de l'Estat Espanyol i hom destacà la necessitat de la culturalització i l'ensenyament de la comunitat com a mitjà per arribar a l'autonomia (67). El 1 d'octubre de 1904 se celebrava un nou acte d'inauguració del curs de les Escoles Mercantils Catalanes i del nou local del carrer Montjuic de Sant Pere. - Francesc Albó i Martí, Frederic Rahola, Giralt i Verdaguer, Domènec i Montaner, Martí Castañeda, president del Centre, i Eladi -- Homs, secretari de la secció d'Educació hi intervingueren (68).

A més d'aquests actes interns, comencem a veure el nom del centre en alguns actes externs a l'entitat; així trobem l'adhesió del --- CADCI a un miting al Teatre Gran Via, el 22 de novembre de 1903, - organitzat pel Foment Autonomista Català contra l'intent del go---

vern de Madrid de fer aportar a les províncies de l'estat una quantitat en conjunt de 2.000.000 de pessetes, destinades a l'Ajuntament de Madrid, en concepte de capitalitat(69). En un altre camp, veiem l'acord de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista d'obrir una subscripció, el 14 d'octubre de 1904, per a contribuir "a la iniciada en la nostra ciutat amb objecte de costejar una corona per a la tomba de Mossen Jacint Verdaguer", la diada de Tots Sants (70).

El que té interès, a l'hora d'estudiar aquests primers moments de la història del CADCI, és la seva posició enfront de les diverses opcions del catalanisme, especialment a nivell polític. Per a això cal conèixer el pensament polític dels fundadors del centre i les declaracions oficials d'aquest. Pel que fa a la qüestió de l'ideari polític dels fundadors i dels impulsors, és difícil d'escatir-ho. Coneixem l'ideari de dues de les personalitats més actives del CADCI: Bordas de la Cuesta, que més endavant el veurem en l'afer de Prats de Molló, durant la Dictadura de Primo de Rivera, i Puig i Esteve, procedent de la Unió Catalanista, que passà a l'esquerra de Carner i Suñol i que, després de 1915, evolucionaria cap a la Lliga Regionalista, per la qual seria regidor a l'Ajuntament de Barcelona el 1917; se'n separà, finalment, a l'escissió de 1922 i entrà a Acció Catalana (71). Però, això no ens diu res sobre el que pensaven políticament els socis del centre en els seus inicis. Pel que fa a les declaracions públiques, el CADCI es manifesta clarament autonomista. En fragments de textos citats en d'altres pàgines, podem veure clar la voluntat de lluitar per les llibertats catalanes, més enllà de diferències socials o ideològiques. De fet, oficialment, el centre es mantindrà neutral en les diferències entre la Lliga i el grup esquerrà de "El Poble Català". Així, podem observar que a l'hora de convidar representants dels diferents sectors del catalanisme als actes inaugurals, s'esmercen perquè ningú en sigui exclòs. En aquests actes hi veurem personalitats del grup dissident de La Lliga, Martínez i Serrià, Trinitat Monegal, Domènec i Montaner, Giralt i Verdaguer, al costat d'altres com Rahola-

o Albó. Igualment, veurem com a l'obertura dels curs de 1904-1905, el 31 d'octubre, el president del Centre Martí Castañeda manifesta quina és la finalitat política del Centre: "La finalitat política del centre, diu, és l'amor més intens a Catalunya anant sempre al costat dels qui més radicalment treballin per obtenir l'autonomia de la nostra terra" (72). La realitat és que totes les tendències del nacionalisme se sentiren en aquests primers moments: els socis tingueren l'oportunitat d'escoltar diverses vegades la paraula de Martí i Julià, president de la Unió Catalanista, i que, segons les manifestacions orals que ens feu Cardús -president del Centre durant els fets del sis d'octubre de 1934-, pocs mesos abans de morir, influí realment entre els socis del centre. Un altre dels mitjans -- d'influència ideològica -- a més de les conferències -- era evidentment el de les aules de les classes mercantils. Aquí, entre els professors, hi veiem un Cebrià de Montoliu, professor d'anglès, col.laborador de "El Poble Català" i un Joan Bardina, pedagog conegut, afecte a Prat de la Riba, professor de l'assignatura "Drets i deures del ciutadà" i del cicle sobre "Teoria de les nacionalitats"; Joan Bardina es manifestava, com hem dit, d'acord amb els postulats pratisans sobre el fet nacional i contrari a les tesis federals del "pacte voluntari" (73).

Una altra de les qüestions que podem plantejar-nos és la possibilitat que el grup de "El Poble Català" cerqués la seva base popular entre els dependents del Centre. Aquest, si bé poc nombrós en els seus inicis, podia esdevenir la "secció obrera", per dir-ho d'alguna manera d'aquesta primera esquerra catalanista. Però això, en aquells moments, era difícil, no solament per la petitesa numèrica del centre, sinó per la manca de vocació radical a nivell social d'aquest fet que l'aïllava dels grups de dependents més actius en aquest sentit i dels grups d'obriers de caire sindicalista o anarquista-. El mateix enlluernament que la demagògia de Lerroux provocava entre molts obrers era un obstacle per al moderanisme social del CADCI. A més a més, hi havia la voluntat decidida dels dirigents del Centre de romandre al marge de les picabaralles

entre els grups catalanistes i fidels al comú denominador de tots : el combat per l'autonomia. El CADCI pretenia catalanitzar i millorar la classe mercantil i ambdues coses a través de l'ensenyament, la cultura i el mutualisme, si més no en aquests primers anys de la seva existència. De moment, el Centre suposà una bona tribuna per als homes de la primera esquerra catalanista. I aquests, ben segur, influïren sobre molts dependents.

El CADCI, doncs, per acabar aquest apartat, mantindria relacions -- amb tots els sectors del catalanisme. La nota dels seus membres animadors fóra la d'un nacionalisme ardent que avantposava l'objectiu nacional a tota consideració entesa com a fraccional.

El CADCI i les lluites dels dependents

Els dependents que crearen i tiraren endavant el CADCI eren conscients dels problemes comuns al seu grup social, però així com l'Associació de la Dependència Mercantil reivindicava l'augment salarial, la supressió del treball intern, la limitació de la jornada d'hores, el salari mínim, el descans dominical, etc., com a objectius a aconseguir per al millorament de les condicions socials i econòmiques, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona, es plantejà com a primer problema a resoldre, des del punt de vista social, el de la formació professional dels dependents com a mitjà per a assolir aquell millorament, i el mutualisme en cas d'atur, invalidesa, cessantia o defunció enfront dels mètodes més contundents - formulats el més de les vagades vervalment, o, en tot cas mitjançant manifestacions - de l'Associació de la Dependència Mercantil. Si en els seus inicis el Centre adoptava uns mètodes d'acció social molt més moderats que els que practicaven d'altres grups de caire sindical, a nivell de principis encara estava molt més lluny de les concepcions socialistes i anarquistes, car l'ideal social dels animadors del centre d'aquells primers anys - anys a venir aquestes posicions del Centre o, millor, de molts socis o grups del centre, aniran evolucionant paulatinament, era esdevenir comerciant establert pel propi compte o escalar posicions jeràrquiques superiors en les grans cases.

Puig i Esteve, sintetitzaria les preocupacions d'aquells primers moments del Centre (74): "(...) compreníem que nostre impuls primer - l'havíem d'esmerçar en l'establiment de l'ensenyament dintre de casa, de manera que en forma ben racional i al propi temps econòmica hi poguéssim trobar aquells coneixements que manquen al dependent de comerç d'aquesta terra. Estem ben convençuts que la causa primordial de la pobra vida social del dependent ho és lo defectuós de l'ambient que respira i que fa que siga considerat com un objecte - que hi ha dret a arraconar quan se'n ha tret tot el resultat que se'n espera; aquest deplorable estat del dependent és degut al trist concepte que, socialment parlant, es tingut de sa gran missió

a realitzar, de lo que en té bona part de culpa l'absoluta manca de preparació en què el dependent es troba que el priva com un pes mort d'enlairar-se al nivell que li pertoca (...) Per totes aquestes consideracions, veiérem que lo que abans que tot ens havia de preocupar era la creació d'unes escoles (...) on trobar tots aquells coneixements que donen aptitud plena al dependent de comerç; d'aquí va néixer la idea de la creació de les Escoles Mercantils - Catalanes."

Ramon Albó, a la seva obra Barcelona caritativa, benéfica y social (75) informa també sobre aquesta preocupació dels fundadors del centre per l'ensenyament: "Su fundación data del año 1903 en que unos pocos jóvenes deseosos de instruirse e imposibilitados de hacerlo en establecimientos oficiales debido a sus ocupaciones que no les permitían asistir a las horas en que se dan las clases, decidieron fundar esta entidad, a fin de poder instruirse debidamente, sobre todo en los ramos comercial e industrial."

Sobre la problemàtica social, hem d'assenyalar aquí que el 29 d'abril de 1903, Martí i Julià fou el primer que parlà en la novella entitat i, concretament, sobre "L'esdevenir del problema social." A la seva dissertació Martí i Julià s'oposà al socialisme, manifestà que l'anarquisme solament podria imposar-se per evolució i que calia "la instrucció del proletariat per arribar així a què el treball sia considerat una fruïció, tenint els obrers intervenció directa en la vida social, puig dret hi tenen, i més dret que els representants del capital. Sols d'aquesta manera es pot aconseguir la dignificació humana. Defensà l'associació com a medi d'arribar-hi. Digué que l'autonomisme és el règim més democràtic, puig que en els grans estats priva que la força pesi de la banda del capital. Afirmà que solament les nacionalitats històriques i naturals donaran al obrer el lloc que li pertoca en la vida de la societat" (76).

Encara podríem esmentar aquí, sobre aquesta temàtica, la conferència de Joan Ventosa i Calvell el 18 de maig del mateix any en la

qual exposà "un pla de sindicats professionals, sense més intervenció de l'estat que la de donar força legal al contracte del treball fet en forma col·lectiva, és a dir entre les societats dels elements que contractaren. Aquests sindicats, inspirats en sentit pràctic i fonamentats en la cultura intel·lectual i sentiment del deure, foren organismes autònoms que podrien federar-se amb llurs similars, constituint una democràcia industrial federativa dintre d'una federació democràtica política que vindria a resoldre, conforme a les necessitats i esperit del nostre temps, els problemes socials que tantes convulsions i perjudicis ocasionen a la riquesa." (77)

Pel que fa a la campanya pel descans dominical, hem de dir que no hem trobat cap manifestació oficial sobre aquest problema l'any 1903 ni adhesió a alguns dels mítings celebrats amb motiu d'aquesta qüestió. En canvi, l'any següent, observem una intervenció del Centre enfront de la campanya de la premsa madrilenya, durant l'agost, contra el decret de Maura sobre el descans dominical. "La Veu de Catalunya" del 28 d'agost de 1904 reproduïa aquest telegrama del president del CADCI: "Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria considera necessari descans setmanal i protesta campanya premsa madrilenya". Signat Alfred Bertran, era adreçat al govern.

Fora d'aquesta intervenció no veiem, en aquests inicis de la vida del CADCI, cap presa de posició oficial sobre el problema. Això no vol dir que alguns socis no participessin en manifestacions o aldarulls, però, fins més endavant, no veurem el Centre intervenir activament en la batalla permanent dels dependents pel descans dominical. De moment la majoria de detinguts pertanyia a l'Associació de la Dependència Mercantil o a d'altres associacions com la dels Dependents Barbers.

Ara bé, les dades dels diaris ens parlen de 400 i 500 manifestants i les dades més optimistes ens parlen de 446 socis del CADCI en acabar l'any 1904 (78). Uns i altres sumaven un miler i hom donava xifres de 10.000 dependents per a Barcelona (79). El problema veritable, doncs, era la sensibilització d'aquesta massa. El Centre, a me

sura que aniria augmentant les seves files i endinsant-se amb profunditat entre els sectors dels dependents, començaria a fer-se res-
só de tota la problemàtica que plantejava la situació social d'a-
quest grup i guanyaria en dinamisme i combativitat.

Conclusions

La primera conclusió a treure a la vista d'aquest període primerenc de la vida del CADCI és que els 14 dependents signants de l'acta de la seva constitució, eren signe clar de la penetració del catalanisme en els ambients populars de la societat barcelonina, signe avan-
lat a més pel creixement progressiu del centre.

Segonament, els impulsors del centre saberen donar a la novella entitat entre març de 1903 i setembre de 1904, una estructuració flexible i dinàmica i, alhora, saberen trobar un camp d'expansió i penetració entre els dependents a través de les Escoles Mercantils Catalanes com ho prova la xifra de més de 400 matriculats per al curs 1904-1905. Alhora que el centre havia sapigut crear unes escoles -- que responien a unes necessitats deficientment ateses per l'Estat i que, per sí soles, justificaven la creació d'una entitat, aquelles-

foren indubtablement una de les millors plataformes de captació de socis nous.

En tercer lloc, els successius canvis en la presidència del centre -tres entre 1903 i 1905- provava prou que la novella agrupació no era el fruit d'un animador més o menys secundat pels seus companys, sinó d'un equip. La ràpida estructuració del centre en seccions corroborava, d'altra banda, aquesta constatació.

En quart lloc, no podem deixar de destacar que la joventut dels fundadors del CADCI se situava dins d'una generació de joves -recordem Cambó, Layret, etc.- que havia de fer viure pàgines intenses al país. La vitalitat d'aquesta generació no pot menystenir-se a l'hora d'estudiar el moviment polític i social de la nostra terra.

En aprovar els seus estatuts de setembre de 1904 i començar el nou curs, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria apareixia com una novella entitat, amb les seves tres seccions permanents d'educació, propaganda autonomista i socors mutus, la seva secció especial d'esports i excursionisme, amb un catalanisme integral i que volia ésser globalitzador i superador de tota mena de diferències i amb la voluntat de respondre a la situació i problemàtica dels dependents amb els instruments de la formació professional -una formació que no s'aturava en un ensenyament utilitari sinó que comprenia, també, l'educació cívica i patriòtica- i el mutualisme.

2. SOTA EL SIGNE DE "SOLIDARITAT CATALANA" (1905-1909)

2. SOTA EL SIGNE DE "SOLIDARITAT CATALANA" (1905-1909)

La "Solidaritat Catalana"

Entre 1905 i 1909 el país viu sota l'impacte del moviment i de l'esperit de "Solidaritat Catalana" (1). Aquest moviment serà d'una importància cabdal car replantejarà tota la vida política del país i, fins quan trontolli i s'enruni, continuarà condicionant els esquemes dels partits polítics catalans a l'igual que els fets de la Setmana Tràgica faran replantejar l'estil i l'estratègia sindicalista. Entre la Solidaritat i aquells fets de juliol de 1909 tot un encadenament d'esdeveniments: l'assalt d'oficials de l'exèrcit als locals del "Cu-cut" i de "La Veu de Catalunya", la Llei de Jurisdiccions, - la concòrdia entre catalanistes i republicans - abans enemics a mort - la formació d'una solidaritat catalana amb la finalitat de dur al Parlament una representació autèntica de Catalunya, la victòria electoral solidària amb l'irrupció del catalanisme en el món de la política general espanyola i amb la revelació d'un líder i polític nat, Cambó, l'escissió del republicanisme lerrouxista i la creació del Partit Radical que adoptarà una posició antisolidària, fundació de Solidaritat Obrera, a imatge de l'exemple solidari, polèmica i campanya pel sufragi universal, atemptats -explosions de bombes- terroristes i procés d'en Rull, Congrés de les joventuts republicanes, afer del Pressupost de Cultura, Congrés obrer català, campanya contra la guerra del Marroc i l'explosió de juliol de 1909; tot plegat marcarà una radicalització dels ànims fruit d'un agreujament en la situació econòmica, social i política (2). Aquesta radicalització - entre els símptomes de la qual està el mateix augment de l'anticlericalisme - esquerdarà l'edifici de la solidaritat catalana. I, així, de la gran Festa de l'homenatge de maig de 1906, considerada per Cambó com l'exemple de la maduresa política d'un poble(3), i del mateix esperit solidari, signe de convivència (4), hom passarà a la rauxa dels fets tràgics de juliol de 1909, demostració aquests que la concòrdia solidària havia deixat al marge una qüestió fonamental: la urgència de les transformacions socials i la constatació que el

reformisme polític, solament, no era suficient. Dins el món burgès i dins el camp catòlic, tan sols un home, Maragall, serà prou lúcid davant dels fets tràgics i de la crema de convents de 1909 (5). En l'esquerra catalanista, un altre home, Gabriel Alomar, treurà les conseqüències dels fets i assenyalarà la necessitat de radicalització social de les esquerres solidàries(6).

En aquests anys, dos moviments es turnen en dinamisme i presència pública, fet que, un altre cop, no pot considerar-se al marge de la conjuntura socio-econòmica: catalanisme i obrerisme (7).

Pel que fa al primer, d'ençà de la segona meitat de 1905 el catalanisme es revigoritza. Els fets del "Cu-cut", fan convergir tots -- els partits i grups catalans --tret del sector lerrouxista-- en el moviment de solidaritat catalana, que desvetllarà l'entusiasme -- per tot Catalunya, fins el punt que Maragall, describint el moment, parlarà "d'alçament" (8). Però aquest "alçament" ja s'insinua en diversos conflictes i actes del mateix any 1905, com el "conflicte de la bandera", en els quals el CADCI hi jugarà un paper notable. D'altra banda, cal no oblidar que és a les eleccions municipals -- d'aquell any quan el lerrouxisme, tot poderós fins aleshores, perd punts importants davant La Lliga Regionalista que aconsegueix de fer sortir íntegra la candidatura que presenta. És precisament a partir del "sopar de la victòria" per a commemorar l'esdeveniment i de l'acudit antimilitar que inspirarà en la revista satírica -- "Cu-cut" (9) que es desencadenaran els fets motivadors de l'esclat solidari: assalt a les oficines del "Cu-cut" i "La Veu de Catalunya" protagonitzat per grups d'oficials, Llei de Jurisdiccions, campanya parlamentària --en la que ja coincideixen republicans, regionalistes i carlins-- per a oposar-s'hi, organització del moviment "Solidaritat Catalana", campanyes per un aranzel proteccionista i per d'altres reivindicacions com l'oposició al trasllat del presidi -- d'Àfrica a Figueres.

En conjunt, a finals de 1905 i durant els anys 1906 i 1907, el moviment solidari creix aclaparador. El ressò que trobarà el radicalisme de "La Jrella" que convoca tots els centres i entitats catala

nistes a una reunió per a iniciar una campanya sota un lema únic - "Catalunya vol l'autonomia" el que aconseguen les celebracions del 11 de setembre, promogudes precisament pel CADCI o la Festa Nacional Catalana per a commemorar el Corpus de Sang, la crida de la Comissió de Solidaritat Catalana per una reunió al Consell de Cent per la defensa de Barcelona i contra la ineficàcia policiaca davant l'esclat sovintejat de bombes, pel gener de 1907, o l'organització d'un "lunh" per l'amnistia, poc després, i sobre tot, les campanyes electorals per a les eleccions provincials i parlamentàries feren créixer el "climax" i la intensitat política. "Catalunya té febre", exclama Pi i Sunyer en un míting (10), però "aquesta, com en el cos humà, no és una malaltia, sinó que representa la reacció contra les causes que ataquen la salut de l'organisme". La frase sintetitzava prou bé el significat profund del moviment solidari. Aquest, en bona part, era la reacció de la perifèria, plena de vitalitat, contra un centre polític inoperant, centralista i que imposava els seus tentacles a través del caciquisme, i Moret, en fer aprovar la Llei de Jurisdiccions, encarnava "l'enemic tradicional dels catalans". És aquesta una realitat que és copsa perfectament amb la lectura dels diaris "El Poble Català" o "La Veu de Catalunya". Al mateix temps, el moviment tenia un caire econòmic concret per l'hegemonia lliguera en la seva direcció: la lluita per un aranzel proteccionista. El caràcter interclassista del moviment era, certament, un fet inqüestionable com ho prova l'assistència popular als mítings i els resultats de les eleccions dins els Garris populars mateixos (11), però La Lliga Regionalista, a través de l'activisme de Cambó, es manifestava amb voluntat hegemònica dins el conglomerat solidari. Els grups republicans o federalistes, de base social de classe mitjana, menestral, de la dependència mercantil o treballadora, es trobarien, a la llarga, en especial després de la victòria electoral de 1907, en condicions d'inferioritat a causa del diletantisme polític dels seus dirigents i de llur insuficient radicalització social i en desavantatge enfront del professionalisme polític i la capacitat de treball-

dels homes de La Lliga, Prat, Cambó, Ventosa, etc. (12).

Però en el moment de màxim entusiasme solidari, el que s'imposava - era la "febre", el sentiment de la "salvació de Catalunya" per a -- dir-ho amb el títol de la conferència de Cambó, a finals de 1906 al CADCI. Així, la campanya contra els tractats de comerç del govern - de Madrid, d'aquest any mateix, que perjudicaven els interessos pro- teccionistes dels industrials catalans, era recolzada unànimament i, com en d'altres dates, una reivindicació econòmica esdevenia popu- lar.

La Solidaritat Catalana, doncs, somgué tota la vida catalana, in- cloient el món obrer, com després veurem. L'adhesió de Salmeron al moviment català provocà, a més a més, l'escissió del republicanisme a Barcelona i la creació del Partit Radical. Però l'actitud antiso- lidària de Lerroux i el seu article El alma en los labios li produí molts més perjudicis que beneficis, desprestigiant-lo, d'altra ban- da, davant dels elements més radicalitzats de la classe obrera. -

Després de les espectaculars victòries electorals -provincials, de- diputats i senadors- a tot Catalunya, la discussió del projecte de llei maurista d'administració local i els coquetejos de Cambó amb - Maura produïren les primeres dificultats dins del bloc solidari. -

Entre els republicans catalanistes s'imposa la necessitat de crear- una veritable esquerra catalana, sense trencar, en absolut, el pac- te solitari. En aquest sentit a finals de 1907 "El Poble Català" fa diversos entrevius a membres del republicanisme nacionalista, espe- cialment del Centre Nacionalista Republicà, fundat l'any anterior i que presideix Jaume Carner, amb la finalitat de crear un estat d'o- pinió favorable a l'organització d'una esquerra solidària i popular. Els joves, com Rovira i Virgili, seran els impulsors d'aquest plan- tejament. Gabriel Alomar manifestarà que aquesta esquerra solidària hauria d'ésser anticlerical, futurista; jacobina, civilista, antimilitarista, cosmopolita, occidentalista i hauria d'incloure, de més - a més, "els elements -entre els quals em compto, escriu- que posen- com a més trascendental, la més gran de les reivindicacions -per--

què és la més universal-, el problema obrer" (13). Dins d'aquest ambient cal incloure la crida dels joves republicans catalans a celebrar un Congrés de la joventut republicana que tindrà lloc pel mes d'abril de 1908 (14), la campanya pel sufragi universal -minvat en el projecte de Llei d'Administració Local de Maura que comptava en aquest aspecte amb el beneplàcit de la Lliga- la campanya pel Pressupost de Cultura en el que conflueixen les societats obreres amb el catalanisme d'esquerra (15) enfront dels sectors socials més conservadors que s'hi oposaven pel seu neutralisme en matèria religiosa i pel sistema de coeducació que propugnava (16), i la campanya -- contra la guerra del Marroc, l'any 1909, que augmentà l'audiència -- popular de "El Foble Català" i entreobrí una convergència entre el nacionalisme català republicà i l'obrerisme (17).

En aquest camí, les diferències entre dreta i esquerra solidàries -- s'aniran eixamplant. La dimissió de Sunyol com a parlamentari, les discrepàncies respecte del sufragi universal, l'oposició de sectors regionalistes de la Lliga al Pressupost de Cultura elaborat i impulsat pels regidors catalanistes republicans de l'Ajuntament de Barcelona, la mateixa qüestió de la moció parlamentària del bloc solidari demanant la derogació immediata de la Llei de Jurisdiccions (18), farien perillar la unitat solidària i més quan el fracàs del "copo" a les eleccions parcials de 1908 manifestava un cert refredament popular per la coalició (19). Els republicans d'esquerra, sense trencar encara amb la Solidaritat, es presentaran pel seu compte --for -- mant un sol bloc unionistes, federals i CNR- a les eleccions municipals de maig de 1909 obrint, de fet, un nou solc entre els solidaris (20). La qüestió de la vice-presidència de la Diputació de Barcelona (21), l'atemptat carlí contra Govern i la Setmana Tràgica acabaran d'esquarterar l'edifici solidari. La Lliga Regionalista acusarà sempre les esquerres d'haver trencat el pacte solidari, a l'igual que l'esquerra denunciarà les maniobres oportunistes de la Lliga d'instrumentalitzar a favor seu Solidaritat Catalana, com a qüestió de fons en l'esberlament de la conjunció. De fet, la radicalització de les esquerres anava a cavall de la necessitat de no ésser --

absorvides pel dinamisme de la Lliga i a través d'un moviment patrio - tic fer el joc als interessos conservadors, de no perdre punts en presència popular respecte dels lerrouxistes, i de l'agreujament de la si tuació social. Els joves republicans catalanistes impulsaran el plan - tejament d'un programa social (22). Rovira i Virgili, a través del Pò - ble Català, amb les seves campanyes contra la guerra del Marroc, pro - tagonitzarà aquest intent d'assolir "l'obsessió perdurable d'atreure's el poble obrer", segons els mots de Claudi Ametlla (23). Però els caps tradicionals del republicanisme català no seguirien per aquest camí i els fets de la Setmana Tràgica els agafaria totalment de sorpresa. La inhibició de Carner a l'igual que la dels dirigents radicals demostra - va prou clarament el poc convenciment revolucionari del republicanisme (24), el caràcter burgès o petit burgès de la seva direcció i la insu - ficiència dels plantejaments purament "republicans" i laics. Deixant de banda les excepcions personals, la manca d'un veritable programa i voluntat de reformes socials dels partits polítics catalans i la seva inhibició en els fets de la Setmana Tràgica, estan darrera de l'apoli - ticisme obrer creixent a partir d'aquestes dates i de l'audiència cada cop més forta que trobaran els militants àcrates entre la classe treba lladora.

Solidaritat Catalana i Solidaritat Obrera

Solidaritat Catalana no solament replantejà tota la política catalana sinó que influí sobre la mateixa classe treballadora estimulants els esforços dels treballadors més inquiets i sensibilitzats per assolir una solidaritat obrera per damunt de tendències societàries, socialistes, àcrates i purament polítiques. Així Josep Negre va poder escriure: "Este movimiento de solidaridad (fa referència a la Solidaritat Catalana) entre las fuerzas político-burguesas sugirió a algunos elementos obreros la idea de iniciar otro movimiento solidario entre los trabajadores, constituyendo la Federación Local de Solidaridad Obrera." (25)

Aquesta idea anà gestant-se durant l'any 1906 i els seus impulsors hagueren d'afirmar-la tot denunciant la tasca disgregadora que duia a terme, entre la classe treballadora, el lerrouxisme com hom ho manifestà en un míting de solidaritat amb els vaguistes de Bilbao, el dos de setembre de 1906 (26). D'altra banda l'elogi de Lerroux a l'exèrcit en el seu article El alma en los labios (27) fou un factor més en el distanciament del sector més conscient de la classe treballadora barcelonina. El fet és que els forjadors del moviment "Solidaritat Obrera" ho feren amb independència de tota opció política, seguint el criteri que el treballador Josep Maria Carreras havia exposat en una lletra pel setembre de 1906, citada a la nota anterior: "Si bé és cert que en l'actualitat hi ha en les societats obreres catalanistes i republicans, aquests cada vegada que es debateix una qüestió de caràcter purament social, són únicament obrers, fins que convençuts de la missió que, com a tals, els hi correspon, deixaran de pertànyer a un partit burgès." (28)

"Solidaridad Obrera -manifestaven les entitats impulsores en un manifest publicat a "La Publicidad" el 14 de juliol de 1907-, no seguirà ninguna tendencia política de partido aunque respetemos la de todos los asociados".

Solidaritat Obrera, doncs, representava una conjunció entre els treballadors per damunt de les seves opcions polítiques i ideològiques,

tot assajant d'englobar àcrates, socialistes i societaris -com -- abans hem dit- sobre uns principis apolítics, sindicals i de reivindicacions econòmiques (29) i, en cap manera, suposava una resposta a Solidaritat Catalana, sinó que aquella s'havia forjat per l'esperó d'aquesta (30).

Badia Matemala, un dels iniciadors de Solidaritat Obrera i impulsor de l'Associació de la Dependència Mercantil, podia manifestar així en una entrevista:

"En toda organización obrera ha germinado esta aspiración de la Solidaridad Obrera -que no tiene carácter alguno de oposición, hágalo usted constar claramente, a Solidaridad Catalana, pues no es contraria ni favorable a esta.-" (31)

Les societats obreres, amb tot, entre la Solidaritat Catalana i la Setmana Tràgica no seguiren una actitud fixa respecte dels diversos agrupaments polítics, com ho demostra el fet de veure aquelles col.laborar obertament amb els grups catalanistes esquerrans en la lluita per l'amnistia (32), per la derogació de la llei de jurisdiccions (32 bis) i, sobre tot, en la campanya pel Pressupost de Cultura, i col.laborar amb els radicals de Lerroux en la campanya contra el policia anglés Mr. Arrow (33).

Però, a més a més, en un altre nivell i com ja ha estat assenyalat en un apartat anterior, la presència obrera en els mítings de Solidaritat Catalana fou notable (34) com l'èxit de la candidatura solidària als barris més populars de Barcelona.

Tanmateix el programa solidari, a les eleccions de 1907, ignorà tota reivindicació social -i més quan aquell pretenia d'unir grups totalment diversos i remarcar per damunt de tot les coincidències-, aspecte el qual fou assenyalat per Diego Rufiz a les pànes de "El Poble Català" (35). Aquest article i d'altres escrits que aniran -sortint en aquest diari (36), l'atenció dedicada a la problemàtica de la classe obrera al Congrès de les Joventuts Republicanes de -- 1908 (37), l'interés de "El Poble Català" perquè se celebrés un Congrés obrer català (38) i els espais que hi dedicaria quan aquest -

tingués lloc el mateix any 1908, i aquelles coincidències assenyalades entre obrerisme i catalanisme -campanyes conjuntes per l'amnistia, per la derogació de la llei de jurisdiccions i pel Pressupost de Cultura, campanya contra la guerra del Marroc abans de la Setmana Tràgica-, manifestaven clarament unes possibilitats reals de conjunció i de lligam entre l'aspiració catalana i l'aspiració obrera. Però el pes del republicanisme català no fou prou conscient de la necessitat de llançar-se a fons en el camí d'aquest lligam, amb totes les seves conseqüències, i no seguí rera la via que marquen els més joves en aquells moments, com Rovira i Virgili, Layret o Alomar. A més a més, era evident que els impulsors de Solidaritat Obrera tenien llurs propis criteris pel que fa a la doctrina i l'estratègia que havia de seguir la classe treballadora. Els uns, com Badia Matemala, volien dur el moviment cap a les aigües del Partit Socialista (39), d'altres, els elements àcrates, assajaven de dur-lo cap a un moviment revolucionari, i els radicals, per la seva banda, maldaven per no perdre la seva base popular. El catalanisme -- d'esquerra, per tant, hauria hagut de multiplicar un veritable activisme organitzador i enquadrador militant entre la classe obrera -- per a superar els anys perduts en aquesta tasca i els punts que els altres nuclis li portaven d'avantatge, i anar més enllà de les campanyes pel Pressupost de cultura o contra la guerra del Marroc, les quals, certament, marcaven una confluència però no significaven una vivència activa i militant al si dels estaments treballadors catalans. Cal dir, amb tot, que aquest activisme organitzador entre els obrers, era difícil de fer quan els mateixos republicans, malgrat el procés creixent de convergència que es clouria amb la creació de la UFNR, i no posseïen tots una visió global coherent, una estratègia clara i un mínim de direcció professionalitzada. Els fets de la Setmana Tràgica foren reveladors. Gabriel Alomar analitzà lúcidament els esdeveniments (40) però els republicans no avançaren gaires passos en el camí de radicalització social que Alomar assenyalava i -- que fins el mateix Prat de la Riba recomanava (41) i no anaren més enllà de la unificació de les pròpies forces amb la creació de la

UFNR. La creació de la CNT, primer Confederació Regional del Treball, de caràcter totalment anarcosindicalista indicava prou --- clar que les altres opcions polítiques i socials que es disputaven amb anterioritat els favors de la classe obrera havien perdut punts fonamentals. De moment la força cenetista era minsa, - però l'evolució dels fets polítics, socials i econòmics li permetria de superar la clandestinitat, primer, i aprofitar a fons, - després, la crisi que plantejaria l'impacte de la primera guerra mundial sobre el nostre país.

La victòria esclatant de Solidaritat Catalana, certament, demostrava la incidència popular del catalanisme o, millor, la catalanitat dels sectors populars, però el nombre de vots lerrouxistes, en aquelles mateixes eleccions de 1907, indicava no solament la realitat d'un nucli d'immigrants de fora dels Països Catalans o de funcionaris forans sensibles a la demagògia espanyolista, sinó que el programa solidari no era prou global -el lerrouxisme - es donava igualment entre catalans de neixement i de parla-; li mancava, com ha estat dit, una visió social, si més no reformadora. Fou probablement una situació desaproveitada: el catalanisme triomfà a tots els districtes de Barcelona, tret d'un i encara - per poc (42), i la majoria de la classe obrera romaní sense enquadrar com ho prova el nombre d'adherents a Solidaritat Obrera o a la CNT durant els seus primers anys d'existència (43). Tot un camp de la població restava potencialment obert al catalanisme si els grups que s'hi inspiraven sabien fer un plantejament i una praxis englobadora de les realitats socials. Aquest plantejament, com ha estat dit, no es feu o es feu de manera insuficient i sense continuïtat, malgrat les posicions lúcides assenyalades. Tanmateix, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria representava realment una presència popular del catalanisme. Sota el signe de Solidaritat Catalana i l'eferverescència nacional que provocà a Catalunya, el CADCI es faria present a tota mena d'actes d'afermament patriota i n'impulsaria -- d'altres com les celebracions del 11 de setembre. El Centre, a

més a més, desenvoluparà les seves Escoles Mercantils Catalanes, - les quals comencen a estructurar uns plans d'estudis en cursos, i esdevindrà una de les principals tribunes de Barcelona per on passaran conferenciant de tot caire polític -com ja s'havia esdevingut des de la seva fundació-. Continua l'acció mutualista i enceta les primeres actuacions a nivell laboral: registre de col·locacions, reforma d'hores de treball, etc. El president Bordas de la Cuesta serà la figura sobressortint d'aquest moment. I, alhora, - el centre estimularia, amb el seu exemple, la creació d'un primer Centre de dependents fora de Barcelona, el Centre de Dependents - de Sabadell que mantindria relacions excel·lents amb el barceloní. Finalment, quan la solidaritat catalana s'esquerdi el centre romanà fidel al seu esperit i en els moments de refredament que aquestes esquerdes delataran o provocaran -o ambdues coses alhora-, els actes del centre -especialment les inauguracions de curs-, representaran un esperó de fe nacionalista.

El creixement del CADCI entre 1905 i 1909

El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona fa en aquesta etapa un salt considerable endavant que es palesa en l'augment de socis i de matricules com podem veure en les xifres següents:

<u>Anys</u>	<u>Nombre de socis segons "El Poble Català" del 3 d'abril de 1910</u>	<u>Segons la "Revista Anyal" de 1914, pàg. 192</u>
1904	85	446
1904 (setembre)		130(44)
1905	200	588
1906	350	1213
1906 (maig)		400(45)
1907	1100	1472
1908	1250	1457
1909	1380	1530
1910	1600	1648

<u>Anys</u>	<u>Nombre de matricules de cada curs (45 bis)</u>	<u>Nombre d'assignatures</u>
1904-05	489	14
1905-06	790	
1906-07	925	20
1907-08	945	22
1908-09	1003	26
1909-10	1019	26

El CADCI que a la segona meitat de l'any 1904 tenia uns 130 socis, assolía la xifra de 1380 afiliats el 1909 (46). L'augment més espectacular correspongué a la segona meitat de l'any 1906. Així el Centre que tenia uns 400 socis al 23 de maig d'aquest any, data en què es feu el canvi de local a l'antic col·legi dels Germans de la Doctrina Cristiana del Carrer Comtal, nº 35, cloïa l'any 1907 amb 1100 socis. Alexandre Galí, soci del Centre en aquelles dates i --

autor d'un monumental escrit sobre les institucions catalanes -- (47) assenyala, com hem dit en una nota anterior, que el Centre, tot just instal·lat al nou local del carrer Comtal rebé en un mes i mig 500 propostes de nous socis (48). Aquest creixement, evidentment, es produïa per l'augment de matrícules i d'assignatures -el qual havia fet necessari el nou canvi de local- de les Escoles Mercantils Catalanes, les quals, amb llur desenvolupament constant, manifestaven prou clarament l'encertada visió dels fundadors del Centre que ompliren un buit fonamental en el camp de les necessitats dels dependents, i la plataforma excepcional que suposaven per a la captació de nous socis -per a ésser alumne de les Escoles calia pertànyer com a soci al Centre (49). Les matrícules passaven de 489 durant el curs 1904-1905, a un miler el Curs 1906-1907. Fins els cursos 1915-16 i sobretot 1916-17, no prendran les matrícules una embranzida semblant a la d'aquests anys (50). Aleshores, novament, el canvi de local a l'hostatge definitiu de la Rambla de Santa Mònica, serà impulsat pel desplegament constant de les necessitats del Centre, alhora que canalitzarà el creixement de les activitats i, entre elles, el de les Escoles Mercantils Catalanes. Les assignatures augmenten, igualment, de manera progressiva, com hem vist més amunt: de 14 durant el curs 1904-05 a 26 durant el de 1909-10, si bé aquesta xifra no representa més que la meitat de la que assolirà durant el curs 1920-21 (40 assignatures) (51). L'abrandament catalanista, d'altra banda, afavoria l'empenta del Centre de la mateixa manera que l'activisme dels seus dependents suposava per al moviment nacionalista, l'aportació de noves brases.

L'evolució de les xifres dels lloguers i dels pressupostos és -- un altre senyal del desenvolupament del Centre en aquesta etapa, marcada sota el signe de la Solidaritat Catalana, tot i que no assoleixi, encara, aquella espectacular embranzida dels anys -- compresos entre la primera guerra mundial i la Dictadura de Primo de Rivera. El pas d'un lloguer de 2.100 pts l'any 1904 per al local del C. Montjuic de Sant Pere, a 8.500 l'any per al del

número 35 del Carrer Comtal, i de 10.800 pts. de pressupost per al curs 1904-05, a 28.000 per al del curs 1909-10 són signes inequívocs del que diem (52). Encara el Centre llogarà un pis veí - amb la finalitat d'augmentar el nombre de classes i disposar d'una sala d'actes més gran (53). Finalment el Consell General Ordinarí de socis del 27 de juny de 1909 aprovava la creació d'un capital social o de reserves, destinat a aconseguir la possessió d'un Edifici social i a la constitució d'una comissió d'Edifici Social (54).

El Centre, doncs, creix entre 1905 i 1909, i creix en activitat interna i en prestigi i ressò extern. D'una banda aquelles accions que es repeteixen cada any: la inauguració dels curss, les festes de l'aniversari de la fundació del Centre a partir de 1906, i l'organització, a partir de 1905, de la commemoració del 11 de setembre, al costat de les quals cal assenyalar els cursos regulars de les Escoles Mercantils, els cicles de conferències, les excursions i, a partir del primer d'agost de 1908, la publicació mensual del butlletí "Acció", a més a més de la renovació de juntes que es produïa cada estiu (55). Però, a més a més, cal assenyalar la tasca pròpia d'aquests anys: la creació de seccions especials dependents de la d'Educació i Instrucció (Esports i Excursions el mes de setembre de 1905 (56), Taquígrafia, el novembre del mateix any (57), i Esperanto entre octubre i desembre de 1908 (58), l'ampliació d'assignatures, especialment d'idiomes, - la creació d'un sistema de taquígrafia catalana així com l'ensenyament d'aquesta, l'establiment d'un pla d'estudis en quatre anys per al curs 1909-1910 (59), la creació d'un registre de col·locacions per l'agost de 1906 i els inicis d'un intervencionisme laboral (60). De l'altra banda, el CADCI és un dels grups animadors de l'esclat nacionalista d'aquests anys: participa en tota mena d'iniciatives (la Festa Nacional per la diada de Corpus, -- campanya contra els tractats de comerç contraris als interessos del proteccionisme català, contra el trasllat dels presos del Presidi d'Àfrica a Figueres o contra la Llei de Jurisdiccions), -

participació activa en el moviment de Solidaritat Catalana, presència constant, enfi, en tot acte de caire nacionalista, empresa, com ja ha estat dit, per l'agitació solidària que expressava plenament l'ideal polític i doctrinal dels fundadors i animadors del CADCI. El CADCI, com a tribuna de tot tipus de personalitats i de tota mena de temes, acaba d'arrodonir la seva imatge pública la qual, cada cop, atreu més l'atenció exterior (60 bis).

Assenyalem, per acabar, algunes dades dels homes del CADCI. El 18 de juny de 1905 es duia a terme la reglamentària renovació de càrrecs del Consell Directiu del Centre. Aquest quedara constituït - així:

Josep Bordas i de la Cuesta, president.
 Eladi Homs i Oller, vice-president primer (61).
 Frederic Montaner i Esteve, vicepresident segon.
 Alfred Bertran i Illa, vicepresident tercer.
 Josep Guartmoner i Bassa, vocal primer.
 Josep Payró i Parellada, vocal segon.
 Josep Güell i Tarragona, vocal tercer.
 Josep Sala i Ricol, caixer.
 Ramon Civit i Girona, bibliotecari.
 Josep Puig i Esteve, secretari general.

D'aquests noms i dels qui els substituïran en futures juntes (62), cal remarcar la figura de Josep Bordas i de la Cuesta, president del CADCI durant els cursos 1905-06, 1906-07 i 1907-08, president de la Secció Permanent de propaganda autonomista durant l'etapa 1908-09 i president de la Secció Permanent de Relació i Treball - (63) durant el seu primer curs de vida (1910-11). Bordas de la Cuesta, segons paraules de Noguera i Comet "es pot ben dir que era el cap d'aquest estol de dependents fundadors de l'entitat i hauria, segurament, estat president indefinidament a no ésser les condicions del seu caràcter que el feien renyir amb la major part dels seus companys." (64). Per la seva banda Alexandre Galí escriu; "Josep Bordas l'any 1908 no s'assemblava en res al diputat estra-

falari que trenta anys després va sortir a Castelló d'Empúries per anar al Parlament de Catalunya. L'any 1908 era un jove barba ros, de bella presència, que donava la sensació d'una innegable distinció intel·lectual. Temperament organitzat i plé de simpatia, Bordas duia la pasta d'un gran polític abortat no sabem per quines raons." (65). Més tard Bordas de la Cuesta abandonaria el Centre i es trobaria a Alemanya al venir la primera guerra mundial i, en tornar, pels anys vint Noguera i Comet ens el descriu com a alcalde de Castelló d'Empúries, de la qual era fill, població important del districte de Figueres, pel qual era diputat provincial el 1921 Noguera i Comet. "Va ésser un dels alcaldes i un dels apartaments que em varen donar més feina", escriu aquest darrer (66). Veurem encara Bordas de la Cuesta a l'afer de Prats de Molló, al costat de Micià (67) i membre del Parlament de Catalunya com indica Galí.

Al costat de Bordas de la Cuesta, cal assenyalar la figura d'Eladi Homs, secretari primer de la Secció Permanent d'Educació i Instrucció el curs 1904-05, i president de la mateixa durant l'etapa 1905-1906; fou l'animador de les Escoles Mercantils Catalanes en els seus inicis. Eladi Homs es traslladà després a Estats Units, pensionat per l'Ajuntament de Barcelona per a completar els seus estudis pedagògics a les universitats de Xicago i Urbana (68). Més tard Prat de la Riba el nomenà secretari del Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació de Barcelona, el 1913. El 1914 impulsaria les activitats de l'Escola d'Estiu i iniciaria la introducció a Catalunya del sistema de Montessori (69). Frederic Barceló, el substituïria al front de la secció d'educació durant els cursos 1906-07 i 1907-08. Aquest any Puig i Esteve presidiria aquesta secció. Finalment, una important figura de les tasques educatives del CADCI, Joan Bas i Soler animaria i estructuraria definitivament les Escoles Mercantils del Centre.

Josep Sala i Ricol serà el caixer permanent del Centre durant la major part de la seva història. Puig i Esteve, finalment, serà en aquesta etapa secretari general en els mateixos anys de la presidència de Bordas, president de la Secció d'Educació sota la presi-

dència de Maximí Puncernau el curs 1908-09, i aquest darrer any serà elegit president del Centre, presidència que desenvoluparà els anys successius, donant un impuls vigorós a l'entitat i protagonitzant una de les etapes més fecundes de la seva història.

Les activitats periòdiques

El darrer diumenge del mes de març tenia lloc al CADCI, a partir de l'any 1906, la commemoració de l'aniversari de la fundació del Centre. Els actes acostumaven a tenir un mateix programa: repartiment de "bonos de pa i arròs als pobres" pel matí, ballada de sardanes i vetllada literària (70) o festa cultural per la tarda. D'aquestes celebracions tingué un relleu important la del 29 de març de 1908 - en què hom celebrà el cinqué aniversari del Centre (71). L'acte rellevant fou la festa de cultura al Teatre Novetats. S'hi adheriren 150 entitats de tot Catalunya. Presidí Abadal, representant dels Estudis Universitaris Catalans, acompanyat de Bordes de la Cuesta president del Centre, Sansalvador de la Unió Catalanista i representant de totes les entitats autonomistes de Catalunya, Puig i Esteve, secretari del CADCI, Domingo Saló del Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell, Frederic Rahola, representant de les societats econòmiques de Catalunya, Jaume Carner per la representació de Catalunya a les Corts, Eduard Calvet, representant dels socis protectors del Centre i Guifré Coroleu pel quadre de professors de les Escoles Mercantils Catalanes del Centre. Era aquest el primer acte d'aquest caire que tenia lloc fora del local del CADCI. Un article publicat a "El Poble Català" el 2 d'abril en remarcava la significació:

"La festa de cultura feta al Novetats, fou un acte de verdadera -- transcendència i de resultats positius per molts conceptes: tot i essent la primera festa que amb tal caràcter ha tingut lloc a aquesta ciutat (una festa d'una classe determinada: la mercantil) i àdhuc tractant-se només que de l'obra o dels interessos d'un determinat estament, el teatre s'omplí i els oients escoltaren amb vera atenció tots els parlaments" (72).

Entre els diversos parlaments, cal remarcar la lectura de la memòria de l'actuació del Centre durant els seus cinc anys d'existència, feta pel secretari Puig i Esteve, document important per a conèixer les intencions i fites que animaven als forjadors del Centre, el seu camí progressiu i ascendent i la seva estructuració interna.

Puig i Esteve després de remarcar que l'entitat comptava amb l'ex --
pressió "Ja som" (74).

Després, seguiren els parlaments dels qui ocupaven la presidència:
"El dependent de comerç, manifestà Saló del Centre de dependents de
Sabadell, s'ha fet digne d'ésser més considerat que un simple em --
pleat: avui ha de tenir en nostra terra la mateixa consideració que
un advocat o un metge, o un químic." (75).

"Aquest centre -assenyalava Sansalvador- esdevindrà aquella institu-
ció somniada, esplenderosa: la Universitat Mercantil Catalana." (76)

"Continuem treballant activament en la vostra obra -manifestà, per
la seva banda, Calvet- : ella és una garantia de què demà Catalunya
podrà enviar els seus productes industrials i comercials als pobles
que van davant de nosaltres i competir dignament amb ells (...).

Sols després d'obtenir la independència econòmica podrem assolir --
aquella autonomia política que tant desitgem per bé i glòria de la
nostra estimada Catalunya." (77)

Tant Rahola com Càrner remarcaren la necessitat de la formació de --
dependents i comerciants per al desenvolupament de Catalunya (78) i,
finalment, Abadal clogué l'acte.

Als mateixos actes de 1909, hom hi inclogué una festa esportiva, or-
ganitzada per la secció d'Esports i excursions (79), i la proclama -
ció de resultats d'un "Petit Concurs" organitzat per la Secció Per -
manent de Propaganda Autonomista (80).

Des de 1906, les seccions d'esports i Excursions i de Propaganda Au-
tonomista organitzarien, la revetlla de Sant Joan, una sortida aquest
primer any a Sant Pere Màrtir, i al Turó de l'Alzina d'en Pasqual, -
prop de Vallvidrera, els anys següents, on encenien una "foguera pa -
triòtica."

Durant el mateix mes de juny tenien lloc els consells generals del -
centre i de les seves seccions que renovaven llurs juntes per meitat;
el mes de juliol s'aproven els pressupostos de "l'any social" que co-
mençava amb la renovació esmentada.

A partir de 1905, el CADCI reprenia el gest, iniciat el 1900 per -- l'entitat "Catalunya i Avant", de guarnir amb flors l'estàtua de Rafael Casanova (81). La primera setmana de juliol de 1905, la junta del CADCI convocà tots els centres i periòdics nacionalistes, perquè adrecessin delegats a una reunió destinada a commemorar la diada de l'onze de setembre. De la reunió en sortí un projecte d'actes, que foren modificats en coincidir la data del 11 de setembre amb la celebració d'eleccions (82), i una comissió organitzadora, formada -- per representants del CADCI, Unió Catalanista, Lliga Regionalista i Catalunya Federal, entre d'altres (83). El dos de setembre la comissió dirigia un comunicat a totes les entitats autonomistes per a -- què duguessin un record (corona o ram) a l'estàtua de Rafael Casanova pel matí, i que endolessin llurs balcons (84). La segona mesura donà lloc a l'anomenat "conflicte de les banderes": les entitats catalanistes hissaren banderes catalanes endolades, actitud que motivà la reacció governativa i la presència de la policia en diversos locals per a obligar a què fossin retirades (85). El dissabte se--güent, el governador civil de Tarragona prohibia al Centre Nacionalista Català d'hissar la bandera barrada i, el diumenge, el governador civil de Barcelona, Fuentes, manava de retirar-la del Foment Autonomista Català. Davant d'aquests actes governatius, les entitats catalanes prengueren l'acord, el dilluns, d'enlairar la bandera catalana a tots els balcons de llurs locals, consigna que es complí -- plenament. Fins al cap de 14 hores no s'adonaren o no reaccionaren les autoritats. Al vespre, escamots de policies es dirigiren als diversos centres a treure les banderes, però la majoria ja les havien retirat en fer-se fosc i solament la trobaren hissada al local de -- la Lliga Regionalista de Gràcia que obligaren a arriar-la. El dimecres el conflicte continuà; les banderes foren novament enlairades i el seu nombre encara augmentà amb els corresponents esforços de -- la policia per fer-les retirar i les reaccions al carrer i a la -- premsa (86). Malgrat l'acció policial i les multes que havien començat a caure sobre alguns centres, els presidents de les entitats catalanistes reunits al local de La Lliga, decidiren de fer hissar novament la bandera el diumenge vinent i que cada junta romangués al-

seu centre per impedir que fos retirada. Davant l'amplitud que anava prenent el conflicte, el governador civil cedí en la seva actitud. Unes declaracions seves, fetes a "El Liberal" manifestaven respecte i estima per la bandera catalana així com pel dret de tots els ciutadans a hissar-la i justificava la prohibició del 11 i del 20 de setembre per l'especial significació que se li hi havia donat. El diumenge, doncs, les banderes onejaren lliurement en tots els domicilis socials i àdhuc en cases particulars. D'altres ciutadans es passejaren amb banderes a les solapes dels vestits o bé duïen a la mà el número extraordinari de "La Tralla" amb la seva portada de quatre barres (87).

El CADCI s'encarregava de rebre les corones i rams de les entitats, adreçats per a guarnir l'estàtua de Rafael Casanova, si bé, d'ençà 1907, la tasca organitzadora anà a càrrec successivament de cada una de les entitats que formaven part de la Comissió executiva (88) actuant el CADCI en concepte de secretari (89).

De la commemoració del 11 de setembre de 1906 cal assenyalar la participació femenina (90) i l'oferiment de rams i corones per part de més de quaranta entitats (91). "Al sortir de les fàbriques i tallers -escriu la crònica de "El Foble Català"-, les colles d'obrers es paraven. Uns preguntaven el que significava allò; altres troben la resposta en les quatre barres de la cinta. I més d'una colla, sugestionada pel testimoni de patriotisme, posava mà a la gorra." (92)

La commemoració creix a mesura que avança el moviment solidari. (93) A la de 1908 (94), a més de l'ofrena, el Centre organitzà un acte commemoratiu al Teatre Gran Via en el qual hom representà "Mestre Ollaguer" i "Jordi Erin", tot completant-se el programa amb una actuació del Cor Catalunya Nova. (95) La de 1909 no pogué realitzar-se a conseqüència de la situació creada pels fets de la Setmana Tràgica.

Es difícil d'escatir el nombre de ciutadans que aplegaven aquestes commemoracions, car es basaven fonamentalment, en el guarniment de l'estàtua fet per entitats i també particulars, a més a més dels ac

tes que cada entitat pugués organitzar pel seu compte. Però, el fet és que durant aquests anys la xifra d'entitats i la seva procedència geogràfica anà ampliant-se com ens ho manifesten les cròniques de "El Poble Català". La data del 11 de setembre, serà, a partir d'aquests anys, referència periòdica per a la reivindicació nacional catalana i la importància del CADCI haurà consistit en fer reprendre, precisament, aquest punt de referència.

Els actes del Centre volien ésser sempre un punt de trobada de tots els grups catalanistes, polítics o no polítics i del caire ideològic que fos. Les festes de l'aniversari, la celebració del 11 de setembre, responien a aquesta voluntat globalista. Hi haurem d'afegir, pel mes d'octubre de cada any, l'acte d'inauguració de les classes, veritable míting nacionalista on novament hi confluien i prenien la paraula representants de totes les branques de l'autonomisme. Martí Julià, Albert Rusiñol, Narcís Fuster, Bremon, Puig i Alfonso, Serra i Pagés, Antoni Feliu, Ildefons Suñol, Josep Peris, Francesc Albó, Eduard Calvet, Sixte Quintana, Jaume Cruells, Puig i Cadafalch, Frederic Rahola, Torras i Sampol, Antoni Suñol, Ramon Monegal, Ferran Agulló, Pere Corominas, Coroleu, Folguera i Duran, Saló, al costat dels dirigents del Centre van succeint-se en la representació d'entitats diverses: Unió Catalanista, Lliga Regionalista, Centre Nacionalista Republicà, Ajuntament de Barcelona, Catalunya Federal, Econòmica d'Amics del País, Ateneu Barcelonés, Foment del Treball Nacional, Cambra de Comerç, Diputació de Barcelona, Centre de dependents de Sabadell, Escoles del districte II i VI (96). Martí Julià fèra la figura d'aparició constant en aquests actes. La Unió Catalanista tenia una de les seves bases entre els dependents i la paraula del seu animador tenia sempre un ressò favorable al Centre (97).

El caràcter convergent de les diverses branques del catalanisme és vist conscientment pels animadors del centre, concretament a l'obertura del curs 1909-10, després dels fets de la Setmana Tràgica i de l'esquarterament solidari, en que els portantveus de les diverses fraccions catalanes predrien la paraula. "L'acte realitzat, escriu la crònica d'Acció", tingué una vertadera importància, no solament pel que es refereix a la tasca que es fa en el centre sinó per la

trascendència que pot tenir en aquests dies que per la marxa política de nostra terra semblen d'aplanament."(98)

Martí i Julià, en el mateix acte manifestaria que al Centre "es practica la veritable germanor nacionalista, que és l'única força que -- pot fer triomfar la causa de la pàtria." Martí i Julià, segons la -- crònica de "El Poble Català" al.ludí a les circumstàncies actuals de la política catalana i expressà el seu convenciment de què l'ideal - de Catalunya, una i plena, era prou alt per a aplegar tots els catalans i per a fer-los triomfar." (99)

La presència en les campanyes i conflictes nacionalistes. CADCI i Solidaritat Catalana.

A l'apartat anterior hem assenyalat una presència netament autonomista del CADCI. Ens interessa de subratllar ara aquella presència, igualment constant, i que respon als estímuls que provoca la tensió entre la política centralista de l'Estat, d'una banda, i la vitalitat creixent de Catalunya, de l'altra, que es manifesta plenament en el moviment de Solidaritat Catalana. No cal esperar a què el centre s'adhereixi oficialment al moviment solidari el 19 d'octubre de 1906 (100) per a què, ja abans, no solament hi hagi col·laborat, sinó que hagi estat un dels protagonistes de l'agitació nacionalista progressiva de l'any 1905. Deixant de banda l'organització del guarniment de l'estàtua de Rafael Casanova, el 11 de setembre, i de l'encolament dels balcons que originà el conflicte de les banderes, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, havia organitzat ja el mes de maig un míting nacionalista que resultà igualment conflictiu. El 27 de maig es convocà aquest míting per a clausurar la sèrie de conferències fetes durant el curs (101). La Secció de Propaganda hi convidà, com sempre, personalitats representants de totes les branques autonomistes. El govern civil hi feu desplaçar dos inspectors de policia, vint d'uniformats i vint de la policia secreta (102), signe que havia alarmat prou a l'autoritat governativa. L'inspector, tot adduint que l'acte no havia començat a l'hora anunciada, el suspengué. El rebombori fou considerable i el dia 31, quan es convocà novament el míting, el local del Centre s'omplí de gom a gom; la gent omplí sales veïnes i escales. La suspensió anterior havia estat la millor propaganda. Els oradors, Bordas, Prats i Peris, Pere B. Tarragó, Lluís Manau, Fujolà, Gibert, J. Llorens, i Roig i Pruna parlaren amb tons de nacionalisme radical i amb criteri "liberal i modern" segons la crònica de "El Poble Català" tot provocant, segons la mateixa crònica, manifestacions esclatantes d'aplaudiments i d'entusiasme. Aquest acte fou, evidentment, estimulants per als homes del Centre i significà un pas més en la seva popularització.

El seu catalanisme abrandat era paral·lel al d'altres institucions i revistes: "Aplec", "Progrés", "Centre Catalunya", "La Tralla", - etc. grups aquests, portant-veus, segons "El Poble Català" d'un -- "nacionalisme expansiu, obert a les idees noves i orejat pels vents sanitosos del segle" (103).

Les manifestacions nacionalistes del Centre continuaran. Pel mes - de novembre el Centre obrirà un concurs per a premiar un projecte de bandera (104); a la gran manifestació solidària del 20 de maig de 1906, d'homenatge als diputats i senadors que s'havien oposat a la Llei de Jurisdiccions, hi donarà el seu escalf popular i, fins i tot, folclòric: la guardia municipal i els ciclistes convocats - pel Centre tancaran la gran manifestació (105). El Centre intervé a la campanya pel proteccionisme econòmic i ofereix el seu local, - com a tribuna, al diputat Rahola que disserta sobre "Catalunya i - el proteccionisme", amb la presència de Rusiñol i Girona, i desvetlla igualment intensos i nombrosos aplaudiments que interrompen di- versos cops al conferenciant (106). Novament el Centre se solida- ritzarà amb les protestes que susciten els tractats comercials del govern amb països forans (107) i s'adreçarà en telegrama d'encoratjament al Foment del Treball Nacional el 8 d'octubre de 1906 (108). La reivindicació proteccionista no era vista pels homes del CADCI com una reivindicació classista sinó com una qüestió catalana.

Quan el Consell de Ministres decideix a finals de juny d'aquest -- any de traslladar els presos del Presidi d'Àfrica al Castell de Sant Ferran de Figueres es provoca a Catalunya una vigorosa oposició (109). El 5 de juliol, amb aquest motiu, el local del CADCI, - era novament tribuna d'un gran míting en pro del revocament d'aque- lla decisió del Consell de Ministres. Abadal, Salvatella, Ramon Al- bó, Gambús, Bremon, Roig i Fruna, i Jordà hi intervenien (110) i com a conclusió el centre es dirigia al president del Consell de Ministres protestant de l'acord d'aquest darrer (111).

Després de la commemoració del 11 de setembre, trobem el centre -- adherint-se a la iniciativa de la revista nacionalista "La Tralla" de convidar les entitats autonomistes a una reunió amb la finali-

tat de plantejar la conveniència de convocar una assemblea general autonomista de Catalunya i efectuar un plebiscit reivindicatiu del dret de Catalunya a la seva autonomia integral. El centre participà en aquesta reunió, feta el 30 de setembre de 1906, i deixà el seu local per a la mateixa. Els delegats del Comité Republicà federal de Sant Martí de Provençals i del CADCI proposaren, com a --- acords, d'adherir-se a la iniciativa de la "La Tralla", que fos la junta de la Solidaritat Catalana la que tingués cura de la realització de la iniciativa i que la redacció de "La Tralla" es constituís en comissió auxiliar de la junta esmentada. La proposta fou --- aprovada per unanimitat. Més de 150 entitats eren representades a la reunió (112). La munició de nomenclatures que figuren en les adhesions a aquesta iniciativa com en d'altres actes, ens il·lustren tant de la vitalitat i pluralisme catalanista d'aquells moments --- com de la seva atomització. La Solidaritat Catalana, permetia precisament de superar aquesta atomització i d'unificar tants grups --- de Barcelona i de Catalunya, en general, en una fita comú, tot posant en marxa una font immensa d'energies fins aleshores disperses. La importància d'aquest acte(113), protagonitzat per "La Tralla", és que hi trobem un dels graons del catalanisme radical i esquerrà.

El CADCI farà acte de presència corporativa al miting de la protesta catalana del 21 d'octubre (114), serà novament tribuna contra la Llei de Jurisdiccions (115) i Francesc Cambó hi donarà una conferència sobre "La salvació de Catalunya" el 17 de novembre de --- 1906, enmig d'una sala plena a vessar, plenament il·lustrativa del pensament de Cambó en aquelles dates (116).

A finals de desembre d'aquest any 1906, tan ple d'alè nacionalista i d'activisme per al Centre, aquest celebra la Festa de la Bandera en què hom otorga el guardó del concurs de projectes de bandera per al centre. Antoni Yance i Aguilera serà l'autor del projecte guanyador, com hem assenyalat abans (117).

El Centre, encara, s'inscriurà l'agost de 1906 com a congressista --- efectiu del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana(118).

Seguim veient l'adhesió del Centre a la reunió convocada per la Co-

missió Solidària al Consell de Cent per la defensa de Barcelona, - per a protestar per la provocació lerrouxista contra en Mella al - 20 de gener de 1907 (119) i per a protestar de l'esclat sovintejat de bombes (120); igualment, participa al "lunch" per l'amnistia -- fet al local del Centre Republicà Autonomista com a homenatge als qui "han sofert persecució per defensar Catalunya i la llibertat" - (121). Cal no oblidar, a més a més, que entre les detencions i em- presonaments que havia produït l'aplicació de la Llei de Jurisdic- cions coneixem el de Lluís Manau, soci del CADCI (122). El Centre, també, col.laborarà a les eleccions legislatives (123) tant a les de 1907 com a les parcials de l'any següent (124). Per la Diada de Corpus el veiem present, juntament amb innombrables grups, a la -- Festa Nacional Catalana, celebrada al Parc de Barcelona (125).

El Centre s'adhereix a la campanya contra La Llei de Jurisdiccions en la qual participen també societats obreres (126) pel juny de -- 1908, participa a les festes d'homenatge al rei Jaume I en el VII centenari del seu naixement (127) i ofereix el local a Eduard Segà rra i Cendra perquè hi pogués celebrar les reunions de la comissió que ell presidia i de la qual el CADCI n'era membre amb la finali- tat de confeccionar, mitjançant subscripció pública, una bandera - catalana per a l'Ajuntament de Barcelona (128). La bandera hauria d'ésser lliurada, tot encapçalant una manifestació cívica, el diu- menge següent a l'onze de setembre; els treballs es dugueren a ter- me en la segona meitat de l'any 1908 i probablement els fets de - 1909 obstaculitzaren la realització del projecte que fou représ de- finitivament pel CADCI l'any 1914 (129).

El dos de desembre de 1908 el Consell Directiu acorda l'organitza- ció d'un concurs lexicogràfic de la llengua catalana a fi de coope- rar a l'obra del Diccionari de Mossen Alcover (130). Un aplec de - 400 a 500 socis, enfi, participarà a la manifestació d'homenatge - al dramaturg Angel Guimerà el 23 de maig de 1909 (131). Els cicles de conferències que les diverses seccions organitzen a l'etapa -- 1908-1909 acaben de perfilar l'activitat del Centre. En un altre - apartat hi farem referència. A un nivell o altre l'acció del Cen -

tre roman constant, però evidentment la nacionalista minva l'any - 1909 seguint el refredament que sofreix la Solidaritat. Després de la "febre" dels anys 1905, 1906 i 1907 s'inicia una certa calma en la tasca reivindicativa. Veiem l'adhesió del Centre a la campanya contra la Llei de Jurisdiccions, però no en la del Sufragi Universal o en la del Pressupost de Cultura, probablement -- perquè eren campanyes que aprofundien les divisions solidàries. Si, en canvi, veiem el centre participar a les eleccions parcials de - 1908 i en els seus actes periòdics (131 Bis); com hem pogut veure a l'apartat anterior, el centre seguiria fidel a la seva globali - tat i contrari a prendre partit per qualsevol de les fraccions del catalanisme. Els dirigents del Centre romanen "sempre a punt" per a participar en tota iniciativa "a favor de Catalunya", en tota -- iniciativa de "patriotisme radical" (132). Podem veure la concep - ció nacionalista dels animadors del centre a les conferències que donaren, a finals de 1908, els socis Antoni Roca i Codina, Amadeu Tous i Marsans i Joaquim Rodríguez i Mollar. La del primer, sobre el catalanisme no polític, fou reproduïda íntegrament al butlletí "Acció", prova evident que les seves paraules trobaren ressò favorable i tenien categoria d'autoritat per a aquells dependents (133). Antoni Roca, evidentment, manifestava un nacionalisme radical, propi d'un militant de la Unió Catalanista, i en les seves crítiques, per exemple, a La Llei d'Administració Local coincidia amb l'esque rra solidària (134) o amb l'esperit del "Catalunya endins" de la - futura "Acció Catalana":

"i com que ja estem cansats de pidolar, puig que jamai han sigut - ateses les nostres moltes reclamacions davant dels poders públics, creiem que el nostre primordial treball és fer catalans conscients de llurs deures i drets, sense perdre el temps en conxorxes i baixeses indignes, que sols serviran per a fer desconfiar i desorientar més i més el nostre poble." (135)

La conferència és important perquè ens il·lustra sobre el pensament d'un sector, almenys, del Centre per sota de la neutralitat oficial

de l'entitat. Antoni Roca ataca el lerrouxisme, però també aquells "que es diuen defensors de la nostra autonomia, de les nostres lli bertats, però això sí, en matèria religiosa son fanàtics i pel ma teix absolutistes, volent que tothom pensi com ells, i si algú pen sa de manera diferent, el declaren enemic (...); en coneixereu -- molts d'altres que es diuen catalanistes i tracten com esclaus a tots els qui tenen sota seu." (136).

De fet, en aquestes conferències com els parlaments dels diversos mitings o vetllades que organitza el CADCI es veu clarament que el nacionalisme que anima el centre és radical i poc capaç d'avenir-se amb les maniobres parlamentàries d'un Cambó, per exemple. Els homes del Centre volen sempre la unitat de tots els catalans en la tasca d'encalçar l'autonomia de Catalunya, d'ací que segueixin amb entusiasme darrera del moviment de Solidaritat Catalana, de la cam panya per la Mancomunitat o per l'autonomia l'any 1918. Però, en aquest camí s'aniran trobant més aprop dels grups més marcadament d'oposició i quan la crisi de la primera guerra mundial els faci adonar de la seva condició comú a la classe treballadora, les acti tuds radicals i d'esquerra aniran arrelant al centre. Però, en dar rer terme, en aquests moments el centre és un dels principals nu clis populars del catalanisme, disposat sempre a reivindicar les "llibertats de la Pàtria" i a "oposar-se" als assajos centralistes "constants" del poder central. El que importa és la reivindicació dels "ideals", no pas l'estratègia o la tàctica. D'aquí el presti gi de Martí Julià al Centre, un home tan oposat al possibilisme i al "realisme" tàctic de Cambó.

Els primers inicis d'un intervencionisme laboral

Com ja ha estat dit en d'altres planes, el combat pel descans dominical serà un afany constant entre els dependents i a l'ensem que es desenvolupa el moviment solidari i l'obrerisme fa els seus temptejos organitzatius, aquells segueixen acarats amb la seva problemàtica laboral, manifestació important de la qual és la reivindicació per fer real el repòs dominical. Així trobem accions d'aquest grup social dirigides a fer tancar les botigues els diumenges o denunciar llurs infraccions pel 1906 (137) o reaccions patronals contràries com la protagonitzada per la societat madrilenya "La Viña" el 1908 enfront de l'energia de Lacierva per fer complir la llei -- (138). Podem deduir una certa intervenció del CADCI en la qüestió del descans dominical amb motiu del manifest que un grup de dependents havia publicat tot arrogant-se la representativitat de l'acció reivindicativa esmentada i en el que declaraven la seva voluntat d'abstenir-se de tota tasca, a la vista de la manca de solidaritat dels altres dependents (139). Aquest breu manifest motivà que el mateix dia de la seva publicació visitessin la redacció de "El Poble Català" una comissió de socis del CADCI i de l'Associació de la Dependència Mercantil tot "protestant de les declaracions fetes, estimant, falses la majoria de firmes" i indicant que "dit manifest no estava autoritzat per cap de les societats de dependents de Barcelona" (140).

El primer d'agost de 1906 el Centre obria un Registre de col·locacions gratuït per als socis que l'any següent passaria a dependre de la Secció de Socors Mutus. (141)

Encara el centre duria a terme una nova iniciativa per la reforma de les condicions de treball dins d'aquets inicis d'intervencionisme laboral. El 15 de febrer de 1907 el Consell Directiu convocava una reunió de socis per a discutir la "conveniència o necessitat -- que el centre iniciï i porti a terme un moviment d'opinió a favor del millorament de les condicions de treball de la nostra classe; formes que es deuen demanar en primer terme i conveniència d'obrar en aquest cas d'acord amb totes les entitats de caràcter patronal o

obrer d'interessos afins a la nostra, demanant el seu concurs i la seva cooperació, com igualment interessades, fins aconseguir les millores de treball compatibles amb el nostre temps", a celebrar el 20 d'aquest mes (142). La reunió obtingué resultats poc concrets i el Consell Directiu adreçà als socis un qüestionari per a formar-se "Una idea exacta sobre la manera de pensar dels nombrosos elements que componen el centre" (134). El 10 d'abril s'havien rebut 150 -- qüestionaris contestats, dels quals hom deduïa "llur conformitat a què d'un mode ordenat, evolutivament, sense violències, s'empren -- guí una campanya a favor del millorament de les condicions de treball, especialment de la reforma sobre reducció d'hores, en vista -- del qual s'acorda de convocar una reunió i d'exposar el nostre propòsit a les associacions patronals i obreres de caràcter similar a les que pugui interessar o sigui Cambra de comerç, Foment del Treball Nacional, Lliga de Defensa Industrial i Comercial, Unió Cre -- mial, Cercle d'Unió Mercantil, Associació de Viatjants i Represen -- tants del Comerç i de la Indústria, Cambra de Viatjans i Represen -- tants, i Associació de la Dependència Mercantil" (144). La iniciativa va prenia plenament un caràcter corporatiu, suaument reformador i -- conciliador que entusiasma poc als convidats. La reunió tingué lloc, certament, pocs dies després, però "havent-hi deixat d'assistir la representació de diferents entitats de les esmentades i en vista del seu resultat negatiu per part de les que hi assistiren, degué sus -- pendre's l'acció del centre, interinament no es trobés ocasió més -- favorable" (145).

Aquesta acció no es reprendria fins l'any 1910 (146) quan es creà -- la Secció Permanent d'Organització i Treball, però cal subratllar -- la aquí tant pel seu caire de precedent de l'acció reformadora labo -- ral del CADCI a partir de 1910 com del seu caràcter il·lustratiu de la mentalitat social dels dependents del Centre.

Aquesta mentalitat considerava com a ideal l'harmonia entre capital i treball, fet obvi que es desprèn dels textos més amunt citats o -- d'altres com la conferència, pronunciada l'abril de 1909 al centre, per Juli Bassols sobre la qüestió social (147), o les idees paterna

listes que Ramon Rucabado exposava al seu treball guanyador del Pe-
tit Concurs celebrat en la commemoració del VI aniversari el 1908
 (148). Ramon Rucabado era vice-president de la Secció d'Educació --
 durant el curs 1908-09 i 1909-10 i les seves queixes posteriors so-
 bre la infiltració d'idees sindicalistes al si del Centre ens il-
 lustren igualment de l'evolució d'aquest darrer (149). Tanmateix,
 al costat del text de Rucabado, cal assenyalar el d'un autor anò-
 nim, guanyador del segon tema de l'esmentat Petit Concurs, membre-
 del centre i que ens ajuda a matisar el pensament dels dependents-
 del carrer Comtal. En aquest treball, "Actuació del nostre centre
 i sos associats dins del moviment nacional de Catalunya", hi tro-
 bem afirmacions que van força més enllà d'aquell paternalisme so-
 cial d'un Rucabado:

"Si aspirem a què el Centre, a més d'una entitat catalanista, i ca-
 talanista ho ha d'ésser tant com se pugui pel motiu irrefutable i
 que mai s'ha d'oblidar que sa essència i els seus components cata-
 lans són; si volem que el centre sigui a més un nucli social cata-
 là que tiri a intervenir en el moviment societatari del món, és es-
 sencialment precís que, sense precipitacions, més sí amb pas ferm,
 conservant el caient actual i arrencant de son mateix sí, vagi es-
 tablint totes aquelles reformes que duguin al dependent com a home
 de treball a l'assoliment dels majors avantatges compatibles amb --
 els temps i segons la característica de la nostra terra (...) Hem
 d'aspirar a què el centre sigui espill d'organització obrera cata-
 lana on s'emmirallin totes les que en nostra terra prenguin forma-
 i que han de substituir forçosament a les organitzacions que avui-
 amb absoluta desorientació busquen entre nosaltres la solució del-
 problema obrer; i hem de pensar també com l'Alomar quan diu que --
 "al catalanisme interessa l'educació de les masses com a les mas-
 ses interessa adequar llur actitud d'homes futurs al medi social,
 nacional i polític on habiten i on llur acció ha de ser un dia rea-
 litat" i que "el proletarisme té d'evolucionar fins a un socialis-
 me orgànic, capaç de confluïr en el nostre ciutadanisme catalanis-
 ta per a una obra comuna d'incorporació catalana a l'universal ciu-
 tadanització o civilització"... Aquesta és la més gran empresa a --

què podem dur al centre." (150)

L'escrit parlava després de fer de la Secció de Socors Mutus "un instrument de resistència que no solament guareixi al soci de les misèries de la vida, sinó que sigui un raser on fer-nos forts per a la defensa de nostra comunitat i de nostres interessos." Hom parlava àdhuc de dur representants al municipi perquè "fessin obra -- eminentment social" i finalment plantejava la necessitat de subdividir el centre en seccions professionals. En conjunt, un llenguatge nou en els textos del CADCI. Som a l'any 1909 i els problemes laborals dels dependents havien d'ésser sentits amb més força aleshores. El fet és que l'any següent es crearà la Secció Permanent de Relació i Treball --més tard d'Organització i Treball-- amb l'esprit que animava aquest escrit i organitzada d'acord amb l'esquema que proposava, signe que no es tractava d'una veu aïllada (151).

Els escrits de Rucabado i el darrer esmentat, publicats al butlletí "Acció", responien a uns matisos reals i presents, ben segur, -- entre els socis. Un d'ells, Frederic Barceló (152), manifestava -- també en un accèssit a aquest Fetit Concurs citat: "Nosaltres no creiem amb l'absoluta independència de la qüestió social amb la -- qüestió nacionalista; nosaltres entenem que malament podran actuar juntes dues forces si en la qüestió vitalíssima de la pròpia vida, del benestar material, permaneixen dividides" (153).

Paternalisme social, reformisme, nacionalisme englobador de les diferències de classe, crida a la conciliació i a la superació d'a--questes darreres, vet aquí, en textos escrits i publicats al butlletí del CADCI, unes pistes que ens permeten d'apropar a la mentalitat social dels dependents del Centre Autonomista o, si més no, el testimoni d'uns opuscles impresos sobre el "catalanisme i la -- qüestió social" desconeguts i ignorats fins ara --com en bona part la mateixa realitat del CADCI--.

Aquesta manca de radicalisme social serví, al moment de produir-se la crisi de la Setmana Tràgica, perquè el CADCI no sofrís cap de les conseqüències posteriors de caire regressiu que afectà a nombroses institucions educatives i culturals (154). L'explosió de ju

liol feu retardar la sortida d'"Acció", però la vida del Centre continuà externament normal i, així, el 23 d'agost de 1909 oferí una gran recepció a la caravana de la "Union Fraternelle des Employés de Commerce et de l'Industrie" de Lió (155). Solament la commemoració del 11 de setembre en restà afectada, car fou suspesa aquest any. (156)

Les seccions entre 1905 i 1909

L'activitat concreta de cada secció, al costat de l'acció assenyalada als anteriors apartats, arrodoneix el quadre històric del Centre Autonomista durant aquest període.

La secció que experimentà més desenvolupament fou la d'Educació i Instrucció. Pel setembre de 1905, es fusionaren en una sola les seccions d'esport i excursionisme i quedà instituïda la Secció Especial d'Esports i Excursions, depenent de la permanent d'Educació i Instrucció (157). Les excursions (158), el ciclisme (159), el gimnàs (160), els jocs de bitlles i de pilotes amb pala (161), l'esgrima (162), els esports d'hivern (163), les classes de "jiu-jitsú" (164), les festes esportives (165), les conferències sobre excursions fetes (166) o sobre temes esportius (167), a més de la col.laboració a actes del Centre o d'una altra secció, constituïran l'activitat fonamental d'aquesta secció especial (168).

"Les orientacions més perfectament encaminades -llegim en un butlletí d'"Acció" a manera de declaració de principis- a procurar l'educació individual ens diuen que aquesta no sols ha d'ésser intel.lectual sinó també física. Són moltes les escoles i universitats de l'estranger que tenen establerts ambdós ensenyaments, i així no és d'extranyar es digui que la secció d'educació i instrucció no podria arribar mai a acomplir el seu comès si no hagués tingut en compte aitals orientacions, si no comptés, per a això, amb la seva branca principal, la secció d'esports i excursions. Els dependents de comerç i de l'indústria, lligats pel treball diari durant un bon nombre d'hores; tancats tot el dia en fàbriques o magatzems quelques vegades malsans i quant menys molt sovint mancats de ventilació; ocupats en feines sedentàries, sense fer cap mena d'exercici, necessiten, com qui més, els beneficis de l'educació física." (168 bis).

El 31 d'octubre de 1905, uns socis afeccionats a la taquigrafia proposaven la creació d'una secció especial de taquigrafia. El seu origen, de fet, datava d'una reunió que Joan Bernadell convocà a casa seva amb Josèp Miró, Enric Parés i Antoni Caballer, el 15 d'agost de 1903 i en la qual hom exposà la idea de formar un sistema de taquí--

grafia catalana "a fi de contribuir al desplegament que en aquell -- temps s'observava en la cultura pàtria" i a fi de dur-la més fàcilment a terme es decidí d'ingressar col·lectivament al CADCI, cosa -- que el grup feu el 8 de setembre del mateix any 1903 (169). I des--prés de diversos treballs aconseguiren llur propòsit de crear un -- sistema de taquigrafia catalana (170). El 30 de novembre s'aprovava el reglament de la nova secció especial de taquigrafia (171). Men--tre, el grup havia anat organitzant classes periòdiques de taquigra--fia castellana (171 bis). El primer de juliol de 1906 s'inaugurava la primera classe de taquigrafia catalana a càrrec del professor An--toni Caballer i Aviñó (172).

El 2 d'abril de 1906 s'havia constituït, també, una comissió d'àrab per a promoure l'afecció als estudis arabistes (173).

El 26 d'octubre de 1908, per iniciativa d'un grup d'alumnes de la -- classe d'esperanto, s'organitzava una secció especial d'esperanto -- (174). Aquesta es constituïa el 22 de desembre i el 25 de gener de 1909 prenia el nom de "Komerka fako" (175). Aquesta secció assistirà, en nom del Centre, a la Festa Commemorativa del 22 aniversari -- de l'aparició del primer llibre d'esperanto, el 18 de juliol de --- 1909 a Vallvidrera (176) i s'inscriurà com a congressista numerari al V Congrés Internacional d'Esperanto a celebrar a Barcelona (177).

Pel que fa a les Escoles Mercantils aquestes anaren ampliant-se, -- progressivament, com ja ha estat dit en un altre apartat. El curs -- 1905-1906 s'incrementà amb l'ensenyament d'una nova llengua, l'ale--many, i amb l'establiment de classes de Càlcul Mercantil i Dibuix -- Industrial (178). Pel gener de 1906 hom organitzava una classe d'es--peranto (179). A partir del mes de febrer de 1906 s'iniciaren, els dissabtes per la tarda, unes lectures políglotes escollides d'obres d'educació comercial i d'altres matèries com a complement de l'en--senyament de les llengües estrangeres (180). La segona quinzena de maig de 1906 s'organitzà un concurs d'aplicació entre els alumnes; -- pels mesos d'estiu es feien classes de taquigrafia catalana, ale--many, anglés, àrab, teneduria de llibres, policaligrafia i taquigra--fia castellana (181), i, a mitjans d'agost, d'acord amb els Estudis

Universitaris Catalans, hom establí una càtedra de llengua portuguesa (182).

Algun problema sorgí entre la junta de la Secció Permanent d'Educació i Instrucció i el Centre al tercer trimestre del curs 1905-1906 que impulsà a aquella a fer pública la dimissió dels seus membres -- "per desacord amb certs elements del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria". El 8 de juny se celebrava reunió general i es renovaven gairebé la totalitat dels càrrecs de la junta de la secció (182 bis).

El curs 1906-1907 s'obrí amb tres noves matèries: Italià, Teoria dels teixits i Química industrial (183), deixant de banda els nous grups que es creaven en una mateixa assignatura (184). Al marge de les assignatures fetes a l'estiu (185), cal subratllar dues noves assignatures per al curs 1907-1908: Correspondència mercantil i Economia política (186); i les conferències organitzades per la Secció com la de l'escriptor Miquel dels Sants Oliver sobre el sentit econòmic de la vida nacional (187) pel mes d'abril de 1907 (187), la de Rossend Serra sobre la necessitat d'encoratjar els estudis folclòrics el 18 de maig d'aquest mateix any (188), o el cicle que encapçala Guifré Coroleu amb una xerrada sobre el port d'Hamburg i el port de Barcelona, el 16 de novembre (189). El 6 de juny de 1908, Ramon Rucabado farà una lectura pública d'un treball d'Eladi Homs sobre "la vida universitària a Nordamèrica (189 bis).

Per l'estiu de 1908 s'acordava establir un examen previ d'admissió -- per a un grup d'assignatures bàsiques (190) i un curs elemental de preparació per als alumnes "amb pocs coneixements instructius per a cursar-les" (191). El nou curs 1908-09, per la seva banda, començaria amb dues assignatures noves, a part del curs elemental, mecanografia i rudiments de dret mercantil (192). Pel mes de novembre de 1908 s'obriria un cicle de conferències, organitzades d'acord amb la Societat d'Estudis Econòmics. Ramon Rucabado, Manuel Raventós, Antoni Moffort, Josep Sitjas, Alvar Vinyals, Antoni Soldevila, Aureli Ras, Josep M. Tallada, Vidal i Guardiola, Manuel Puges i Guifré Coroleu desenvoluparan un veritable "curs d'economia popular" (193).

Per l'estiu de 1908 s'acordava establir un examen previ d'admissió - per a un grup d'assignatures bàsiques (190) i un curs elemental de preparació per als alumnes "amb pocs coneixements instructius per a cursar-les" (191). El nou curs 1908-09, per la seva banda, començaria amb dues assignatures noves, a part del curs elemental, mecanografia i rudiments de dret mercantil (192). Pel mes de novembre de 1908 s'obriria un cicle de conferències, organitzades d'acord amb la Societat d'Estudis Econòmics. Ramon Rucabado, Manuel Raventós, Antoni Monfort, Josep Sitjas, Alvar Vinyals, Antoni Soldevila, Aureli Ras, Josep M. Tallada, Vidal i Guardiola, Manuel Fugés i Guifré Coroleu desenvoluparan un veritable "curs d'economia popular" (193). El curs 1909-10 fou el que experimentà un canvi més sensible, car les Escoles Mercantils Catalanes establiren per primer cop els estudis en cursos. Hom estructurava un pla d'estudis en quatre cursos, el qual no comprenia totes les assignatures sinó un esquema essencial de matèries per al dependent de comerç (194). En el quadre general d'assignatures hom hi incloïa dues matèries noves; Redacció de documents mercantils i un segon curs de Teneduria de llibres, aquesta darrera amb un projecte de classe de "pràctiques mercantils", "organitzada en forma de veritable casa de comerç en la qual cada deixeble ocupa un càrrec, devent turnar tots els deixebles en cada un del càrrecs" (195).

La realització d'aquest pla d'estudis coronava tota una sèrie d'esforços duts a terme per a millorar la formació dels dependents de comerç i d'indústria: Des dels canvis de local i ampliació del mateix que permetien d'arranjar 10 aules per a les Escoles, passant per l'ampliació d'assignatures i activitats complementàries com les lectures políglotes esmentades (196), la provisió de material per a les classes, aportat alguns cops per particulars (197), la recerca de professors "de reconeguda capacitat i compenetrats del caràcter-marcadament progressiu que volíem se dongués a dites ensenyances" (198), fins a l'establiment d'aquest pla d'estudis en quatre anys - modificat en tres l'any següent-, tota una maduració em la tasca progressiva del CADCI que assoleix ara, en el curs 1909-1910, la se

va consolidació i inicia l'estructuració definitiva. Per això aquest curs és un punt final i un punt de partida, punt final de l'etapa de creació i afirmació de les Escoles i punt d'arrencada d'uns estudis que hom desitja, sovint, esdevinguin -i fins i tot, algun cop, així són considerats- una veritable universitat comercial catalana. Uns - estudis contemplats amb orgull, tant al Centre com entre els mitjans catalanistes, com un exponent de la vitalitat catalana i del seu propi esforç enfront de l'esmortuïment de l'ensenyament oficial (199). Aquesta estructuració en cursos experimentarà les seves dificultats per a ésser acceptada pels alumnes, però la fórmula del pla d'estudis en diversos anys és la que romandrà, com veurem als capítols següents. Darrera d'aquesta sistematització dels estudis hi trobarem la personalitat de Joan Bas i Soler, president de la secció entre 1909 i 1917. Ell serà el que impulsarà aquesta sistematització i la divisió del curs en trimestres. Els estudis del Centre superaven -- així l'estadi d'una simple acadèmia per a esdevenir realment unes - Escoles.

Pel que fa al nombre de professors, aquests augmentaren de 9, durant el curs 1905-06, a 16 durant el següent, xifra que es mantingué aproximadament constant en la resta de cursos d'aquest període. Els honoraris dels professors que pujaven 275 pts. mensuals en el curs -- 1905-06, esdevingueren 447'50 el curs 1906-07, xifra que romangué -- idèntica el curs 1907-08 i que assolí les 610 pts. al mes el curs - 1908-09, i 690 el curs següent (200).

L'assistència a les classes era gratuïta per als socis els quals pagaven, primer, una pesseta de matrícula per assignatura i, a partir del curs 1907-1908, dues pessetes (201). Les classes estaven destinades exclusivament als socis, tanmateix es reservaven 10 places per als dependents no socis "que tenint necessitat d'aprofitar les lliçons de les nostres escoles no puguin pagar la quota que els dona dret a formar part de nostra entitat" (202) -la quota era de -- 1'50 pts. mes--.

L'horari era nocturn, donada la condició social dels alumnes. Les classes començaven a les 9 del vespre -tret de les de Dibuix indus-

trial que començava a les 8- i acabaven a les 11 de la nit, horari- aquest, que després d'una extensa jornada de treball, justificava - que "molts tornessin -després de les classes- amb el cap abaltit de són" com escriu Alexandre Galí (203).

Les despeses de les Escoles Mercantils eren ateses amb les partides anuals que el Consell Directiu del Centre hi destinava (204). El 70% de la recaudació dels socis protectors es destinava a aquesta sec- ció; l'estiu de 1906 hom hi destinava 275 pts. al mes; el 1907, 450; el 1908, 525; i el 1909, 600 pts, les quals juntament amb les matrí- cules subvenien al pagament del professorat i millorament del mate- rial de les aules. (205)

Cal assenyalar encara l'interès dels animadors de les Escoles en -- fer-se amb llibres de lectura estrangers per a facilitar l'estudi -- de les llengües (206) i, finalment, remarcar els objectius que donaven a les escoles, especialment a l'ensenyament d'idiomes foranis:

"Concretant la qüestió a Catalunya -llegim en una memòria de 1905- pel que fa a la seva vida econòmica i havent les colònies de l'Es- tat de què formem part recobrada llur llibertat, lògicament n'ha -- vingut la pèrdua de mercats on col.locar nostres productes (que és l'únic que hi dúiem); fent-se, per aquest motiu, necessari perfec- cionar nostra producció per a introduir-nos en els nous centres de- consum amb manufactures iguals o millors que les que actualment hi- concorren (...)". D'aquí "la utilitat de l'estudi d'aquelles llen- gües que per llur caràcter internacional facilitin l'entrada a nos- tre poble". Després d'aquests mots que hom diria formen part de la memòria d'una corporació de fabricants o industrials, o d'una socie- tat d'"amics del país", vé l'elogi de les "matemàtiques" i els "nú- meros" i aquestes manifestacions, que confirmen el que ja hem dit a d'altres llocs: el dependent posava la seva fita en esdevenir "amo":

"Si les ensenyances lingüístiques, aritmètiques, i geogràfiques de- nostres escoles, poden ésser tan profitoses per a vosaltres els co- mercians i industrials de demà que us puguin dur a negocis pròspers i fins a fer fortunes; vosaltres les futures forces vives -el sub- ratllat és nostre- (...)." (207)

Aquest text i d'altres de la Secció d'Educació i Instrucció ens -- ajuden a comprendre el projecte educatiu dels primers dirigents -- del CADCI. Podriem encara completar aquesta visió remarcant la voluntat de la Secció d'Educació d'inspirar-se, en l'organització de les Escoles, "en les grans institucions germàniques" (208), el somni romàntic, un tant pueril, de refer l'antic imperi comercial mediterrà (209), la volença de conèixer les realitzacions d'escoles comercials estrangeres (210), i la consciència de superar els esquemes rutinaris i teoricistes de l'educació comercial donant major amplitud de visió a aquesta (211). Amb tot no oblidem els homes dirigents de la Secció que la condició laboral dels dependents és un obstacle per a aquesta formació i reivindiquen la necessitat d'una reforma dels horaris de treball perquè aquells tinguin majors possibilitats culturals a llur abast (212). Recordem com serà la reforma de les hores de treball la primera manifestació de reformisme laboral que durà a terme el Centre l'any 1907 i com serà un dels cavalls de batalla de la nova Secció de Relació i Treball, tot just creada.

La Secció Permanent de Socors Mutus, era una veritable entitat constituïda dins del mateix centre, "amb personalitat i cabals propis independents", fins el punt que, cas de dissolució del Centre, --- aquesta secció podria subsistir (213) fent-se càrrec del que aportés la liquidació d'aquell, segons assenyalaven els estatuts (214). La Secció de Socors Mutus tenia la seva llista particular de socis -els quals necessàriament havien d'ésser socis actius del CADCI-, que pagaven també una quota especial d'una cinquanta pessetes al mes; percibia, a més, el 15% de la recaudació dels socis. Cal indicar també les inversions en valors que efectuà la secció per a examplar la seva capacitat econòmica (215). La secció auxiliava el soci, com ja ha estat escrit al capítol anterior, en els casos de malaltia, cessantia, invalidesa i mort. Pel mes de juny de 1909 s'introduïrien algunes modificacions als estatuts, la principal de les quals feia referència a la implantació de l'estalvi per a la -

redempció del servei militar (216).

Durant el període que descrivim en aquest capítol, cal remarcar -- l'acord del 15 de febrer de 1906 de federar-se a la Quinta de salut "La Alianza" (217). Per l'octubre de 1907 el Registre de col·locacions passava a dependre de la secció de Socors Mutus (218). -- El 6 de gener d'aquest mateix any, d'altra banda, Ramon Albó iniciava un cicle de conferències tot parlant de les institucions socials existents fora de Catalunya (219). És interessant d'assenyalar aquí la Memòria del curs 1906-07, en la qual hom es dol de la poca atenció que és dóna a Catalunya a la qüestió social o, millor, a "l'acció social", a causa, segons la Memòria, del "caràcter extremadament individualista del poble català" (220). L'escrit fa notar el creixement insuficient d'aquesta secció i compara l'augment de 138 socis a 239 entre els anys 1906 i 1907 amb el del Centre -- que havia passat, d'ençà del canvi de local, de 600 socis el setembre de 1906 a 1200 en pocs mesos (221). Hom es dolia, doncs, de -- l'insuficient desenvolupament de l'esperit "social" o "col·lectiu" al si del centre, ressaltant de "l'individualisme català". Probablement la "febre política" d'aquests anys distreia molts socis de l'atenció vers la tasca mutual del CADCI, tot i que la situació econòmica d'aquella secció era excel·lent segons explicitava també aquella memòria. Amb tot, la dada era simptomàtica i ens ajuda a comprendre els principals centres d'interès dels dependents del Centre en aquells moments.

La Secció Permanent de Propaganda Autonomista era la que aportava el pes de la tasca nacionalista del Centre. "Per Catalunya" i "Per a Catalunya", volia ésser el seu lema (222). La secció responia -- plenament a l'adjectiu "autonomista" del Centre. Els seus dirigents reconeixien el caràcter polític de la secció però solament "en son grau de major puresa, evitant el contagi de les baixes lluites, fugint de partidismes i personalismes malsans" (223). Bona part de -- la seva activitat l'hem vist ja descrita en apartats anteriors. --

L'organització de conferències i de vetllades literàries i musicals (224) era una de les seves activitats característiques. Els Doctors Fuster i Presta, Ramon Abadal, Lluhí i Rissech, Miquel Laporta, Coma (225), Pere Tort (226), Frederic Rahola (227), Francesc P. Gambús (228), Antoni Roca, Amadeu Tous, Joaquim Rodríguez (229), Ramon Miquel i Planas (230), Serra i Pagés (231), Eugeni d'Ors (232), seran tants d'altres conferenciants que passaran per la tribuna del Centre (233).

Hom pot sintetitzar perfectament que aquells mots usats per a definir el capteniment del CADCI -presència constant en tota iniciativa, conflicte o esdeveniment de caire nacionalista- poden aplicar-se perfectament a l'acció d'aquesta secció, més quan aquella presència del Centre era duta, el més sovint, per la Secció de Propaganda Autonomista: participació a la Festa Nacional Catalana, celebració del 11 de setembre, contribució a la campanya contra el trasllat dels presos d'Àfrica a Figueres, festa de lliurament de la bandera del Centre al Consell Directiu, crema d'una foguera per Sant Joan, juntament amb la secció d'Esports i Excursions, organització d'un Petit Concurs per a la commemoració del VI aniversari de la fundació del Centre el 1909 (234), el cicle de conferències-estudi sobre l'obra de diversos escriptors catalans al llarg dels cinc primers mesos de 1908 (235), vetllada d'homenatge a Angel Guimerà (236), obertura d'una subscripció "per a contribuir a l'ofertament d'una llaçada a la bandera de la Unió Catalanista" (237). Aquestes activitats, al costat de les conferències i vetllades esmentades abans, sessions de caire folclòric, ballades de sardanes, audicions d'orfeons, etc. (238)

L'acció de la Secció de Propaganda Autonomista fou constant i seguí l'evolució de l'eferverescència nacionalista dels anys de la Solidaritat Catalana, a l'hora que n'era un factor impulsador, i, igualment, l'etapa més agitada de 1905-1907-08 és seguida d'un període més encalmat si bé actiu a través de les vetllades literàries, musicals i folclòriques, i les conferències i manifestacions periòdiques, salvat el "lapsus" del 11 de setembre de 1909, no commemorat per la situació barcelonina posterior a la setmana tràgica, com --

hem dit abans.

Aquesta acció, estava al cor mateix del pensament dels creadors i forjadors del Centre. La tasca del Centre suposava per a aquests la construcció "d'un nou baluard per a la conquesta de Catalunya" (239). Com escriu Alexandre Galí "el Centre no tenia més que un mot d'ordre: Catalunya, i un sol ideal: l'autonomia".(240). Aquest pregon nacionalisme ens ajuda a entendre el refús a tot ideari revolucionari i internacionalista que suposés postposar aquella afirmació patriòtica, i més quan aquell internacionalisme i, especialment, els plantejaments revolucionaris havien estat utilitzats demagògicament per Lerroux amb un esperit i capteniment espanyolista i anticatalà. El nacionalisme actuava en aquells moments com a superador de les diferències entre botiguers i dependents, de la mateixa manera que el desclàssament dels dependents els allunyava igualment de la solidaritat amb la lluita obrera (241). Car, com ja ha estat dit, l'aspiració del dependent era esdevenir "propietàri". Això era possible encara en aquest període, però quan la situació social s'agreugés, els dependents es veurien abocats a la radicalització social (242).

Però, en darrer terme, els homes del centre assajaran de fer compatible la reivindicació de millores laborals i socials amb el nacionalisme, primer englobant dins de les finalitats del Centre -- els principis "Saber, Pàtria i Amor"(243) o, en d'altres mots, -- "Educació, mutualisme, nacionalisme" (244), després introduint el reformisme social dins de l'entitat i, finalment, els grups més radicals, anys a venir, redefinint el nacionalisme i adaptant -- principis socialistes i sindicalistes. En tot cas, el centre sempre mantindrà una empremta original i una fidelitat nacional absoluta. La radicalització social anirà acompanyada d'una radicalització nacionalista. Els fets del sis d'octubre de 1934 en seran -- una bona mostra.

Conclusions del capítol i d'una primera etapa

Les conclusions sobre aquest període del CADCI han de fer referència al desenvolupament del Centre, en general, i de cada secció en particular. El centre desplega al màxim la capacitat d'acció múltiple i coordinada que permet l'organització definida en els estatuts de 1904 i sobre la qual fèiem esment a les conclusions del capítol anterior. Aquesta flexibilitat permetrà la creació de noves seccions especials així com el lliure expandiment d'iniciatives, d'acord amb els impulsos que bateguen en cada secció. La decisió de bastir el centre sobre els principis nacionalistes, educatius i mutuels li permetran d'arrelar entre els grups de dependents, fins al punt de veure'l superar, progressivament, a les altres entitats de dependents (245). Seran, sobre tot, les Escoles Mercantils Catalanes i llur desplegament constant fins arribar a la reforma del curs 1909-10, les que aconseguiran d'acomplir una necessitat pregonada de formació dels dependents i les que impulsaran el creixement del centre. Alhora, l'abrandament catalanista serà el motor en l'acció dels dependents. El nacionalisme dels homes del Centre suposarà un punt de convergència on els diversos interessos de classe poden ésser superats. Però, si, a la llarga, el CADCI s'imposarà entre els dependents de comerç com el nucli hegemònic, és perquè aquest grup social se sentia interpretat pel catalanisme radical i el reformisme social -aquest molt clar en l'etapa a estudiar en el proper capítol- del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, i la situació socioeconòmica del món mercantil no s'havia agreujat prou com perquè fossin temptats per ideologies revolucionàries de caire internacionalista, com ja hem indicat. El lerrouxisme, com ja ha estat dit, els feia sentir alèrgia per tota referència social radical -que suposés menysteniment o postposament de l'afirmació nacional. El socialisme el veien lligat a Madrid i l'anarquisme barrejat amb el lerrouxisme. No en va, Lerroux perjudicà, tant o més que al catalanisme, a la classe obrera i als sectors societaris, anarquistes i anarcosindicalistes per la desorientació, confusió i dispersió que produí la seva demagògia.

Pel que fa a aquest període concret, entre 1905 i 1909, podem precisar que el Centre seguia fidel als seus postulats nacionalistes, al marge de tot fraccionament al si del catalanisme i que, en conseqüència se sentia absolutament interpretat per l'esperit de Solidaritat Catalana, de la qual el Centre n'era testimoni popular, ex emple il·lustratiu i punta de llança.

Al llarg d'aquests anys, igualment, veiem iniciar-se al Centre un intervencionisme laboral i es manifesten unes primeres opinions -- fermes -- de les quals ens il·lustra el Petit Concurs de 1909- a favor del rol social i laboral del centre. És l'anunci de la propera Secció Permanent de Relació i Treball, resposta a uns problemes -- que el grup social mercantil plantejava i que el Centre no podia -- defugir si volia arrelar de debò entre aquest sector. La creació -- de l'esmentada secció de Relació i Treball, contribuí, ben segur, -- de faisó poderosa a aquell arrelament.

I, encara, per acabar, unes conclusions no poden defugir de donar la seva importància a l'activitat, també creixent, de l'esport. El centre encertava així a satisfer la necessitat d'esplai dels treballadors del comerç i els oferia un ampli ventall de possibilitats -- en aquest camp. Un cop més, podem dir que l'estructura flexible i múltiple, la varietat d'accions que oferia el centre (nacionalisme, educació, esport, mutualisme), feren del CADCI un vertader Casal i exemple estimulants i difícilment superables d'institució popular, -- al marge del criteri ideològic de l'observador.

En conjunt, doncs, i pel que fa a la primera etapa del CADCI, entre 1903 i 1910, podem manifestar que, com un símptoma més de la vitalitat catalana de començaments de segle i de la incidència del catalanisme entre els sectors populars de la societat del Principat, sorgeix el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria que amb una ferma convicció nacionalista, per part dels -- seus iniciadors, i la voluntat d'oferir un ensenyament ambiciós -- als dependents com a instrument de progrés i millora social, esdevindran un dels nuclis actius del que podríem anomenar "nacionalització" de la societat catalana i un dels indrets on els dependents del comerç i de la indústria podien nodrir-se culturalment i educa

tivament i defugir la vida rutinària i pobra de l'ambient de la dependència. Tant l'educació de les escoles, com l'esperit mutualista, com els primers inicis d'intervencionisme laboral, anaven dirigits a aconseguir millores progressives en el "status" socio-econòmic del dependent i no suposaven cap redifinició de la societat o refús de l'estratificació social capitalista. En darrer terme, el Centre volia enfortir, els dependents, fer-los propietaris o comerciants i que, amb llur enfortiment, renovessin l'esperit i el capteniment mercantil de Catalunya. La construcció de Catalunya era el seu ideal màxim i la potenciació dels dependents n'era un bastiment fonamental. Els forjadors del centre somniaven que els alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes havien d'ésser els marcadors "de demà", que havien de refer l'imperi comercial català medieval, com hem escrit (246). Aquesta construcció nacional, a més a més, era el punt de convergència on podien trobar-se totes les classes socials, tots els interessos i matisos polítics en un esforç i anhel comú i solidari. Responia, doncs, plenament a l'abrandament catalanista dels anys de la Solidaritat Catalana i, alhora, com hem escrit, n'era un esperó i un testimoni concret. Els joves del centre participaven plenament dels sentiments i exaltacions nacionalistes de les generacions protagonistes dels primers 30 anys d'història del segle XX a Catalunya: al costat de Prat, Cambó, Ventosa, Alomar, Layret, Companys, Rovira i Virgili, etc., cal col·locar a Bordas de la Cuesta, Fuig i Esteve, Eladi Homs, Bas i Soler, Rafael Pons, Francesc X. Casals, Ràfols i Camí, Manuel Juliachs, Jaume Cardús, etc., els dependents del CADCI. I, també, al costat dels grups i de les entitats com els Estudis Universitaris Catalans, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, el Centre Excursionista de Catalunya, l'Orfeó Català, o l'Ateneu Enciclopèdic Popular, cal incloure el CADCI com a una manifestació més de la sèrie d'institucions de cultura que sorgiren a finals del segle XIX i començaments del XX a Catalunya, una manifestació més, enfi, d'aquella vitalitat catalana assenyalada. Tal vegada, sigui excessiu de posar el Centre, en aquesta etapa primerenca de la seva història, al costat d'aquelles entitats, però no ho és en absolut en

la segona etapa, i molt menys si fem referència al ressò popular, aspecte en el qual el CADCI sobressortí remarcadament; no en va l'interès del Centre rau en el seu caire atractiu d'ésser una de les principals parcel·les del catalanisme popular.

LA SEGONA ETAPA: L'EMBRANZIDA DEL CENTRE. RADICALITZACIÓ
NACIONAL I REFORMISME SOCIAL (1910-1923)

3. CREIXEMENT I CONSOLIDACIÓ (1910-1914)

2. LA SEGONA ETAPA: L'EMBRANZIDA DEL CENTRE. RADICALITZACIÓ NACIONAL I REFORMISME SOCIAL (1910-1923)

3. CREIXEMENT I CONSOLIDACIÓ (1910-1914)

El catalanisme polític i el sindicalisme entre 1910 i 1914

L'experiència de la Setmana Tràgica i de la repressió que la seguí, va marcar decisivament el moviment obrer i el catalanista. Els treballadors partidaris de l'apoliticisme i de l'acció directa àcrates s'imposaren en el Congrés fundacional de la CNT (1), la nova central sindical que aspirava a aglutinar els treballadors no solament de Catalunya sinó de la resta de l'Estat Espanyol plantejant així una nova dualitat, aquesta vegada entre l'anarcosindicalisme perifèric i el socialisme del centre. Continuava d'aquesta manera la diferènciació que ja es produïa en els camps de la política, de l'economia i de la societat entre els diversos pobles de la Península.

La retirada dels socialistes de "Solidaridad Obrera", en decidir aquesta de convertir-se en "confederació nacional" el 1910, i dels líders obrers moderats, deixaren el camp lliure als anarcosindicalistes (2) que, en el Congrés del 8 al 11 de setembre de 1911 aprovaren d'anar a la vaga general revolucionària (3) que motivà una repressió més dura i d'efectes més perllongats que la de 1909 i que no acabà fins que Romanones decretà una amnistia el juliol de 1913 (4). Aquesta vaga, fracassada a Barcelona, va confirmar les tesis apolítiques àcrates (5) en topar amb la desautorització i oposició lerrouxista (6); però la CNT, de moment, a causa de la repressió esmentada que seguí a la vaga no pogué fer-se encara amb la definitiva direcció del proletariat català en ésser posada fora de la llei i veure's abocada a la clandestinitat. Amb, tot, els sindicats que la formaven i la mateixa Confederació General del Treball subsistiren amb més o menys possibilitats (7) i l'obrerisme català demostrà la seva força a la vaga general ferroviària, iniciada per la secció catalana, i que s'extengué entre el 24 de setembre i el 6 d'octubre de 1912, i en l'atur general de l'art fabril de finals de juliol i de la major part d'agost de 1913 (8).

Però, certament, fins després del Congrés de Sants, l'anarcosindicalisme no esdevindria plenament hegemònic dins de la classe obrera catalana. Tanmateix, ni les dificultats experimentades pels sindicats barcelonins a causa de les repressions de 1909 i 1911, ni la clandestinitat a què fou sotmesa la CNT ni el poc nombre de militants de la CRT i de la Confederació Nacional(9) en la seva primera etapa, no fóren aprofitats -o no pogueren ésser-ho- pels socialistes o pels republicans d'un signe o altre. Tot el contrari. Els socialistes quedaren molt afectats per l'experiència de la setmana tràgica i es marginaren voluntàriament de la CNT tot confiant probablement en la pròpia força de la UGT (10) i seguiren essent -políticament i sindicalment minoritaris a Catalunya (11). Els republicans, tant els nacionalistes com els radicals, especialment aquests darrers, des de les eleccions municipals de novembre de 1911, no pararen de perdre vots. Pel que feia al republicanisme radical, aquest sofria evidentment el viratge de molts votants obrers desencantats per l'actitud radical en la vaga general de 1911, les consignes anarcosindicalistes a favor de l'abstenció malgrat que sigui difícil d'escatir quin abstencionisme era obrer i quin de sectors de classe mitjana i ben segur els esòdols municipals que havien protagonitzat el 1910 els regidors radicals a l'Ajuntament de Barcelona (12). La pèrdua de la base electoral del Partit Radical a Barcelona era paral·lela al viratge dretà d'aquest, ben palès en l'actitud favorable de Lerroux a la guerra del marroc el 1911 - en contra de la campanya republicana d'oposició a la mateixa o en la dissolució dels "Jóvenes Bárbaros" a darrers de setembre de 1912 "per no comprometre la nova tònica de moderació que ja va imposant-se, almenys habitualment, al partit radical" (13).

Les afeccions populars de caire electoral no passaren als nacionalistes de la UFNR -la qual igualment perdé vots progressivament- ni als socialistes, que no aconseguiren treure cap dels dos candidats socialistes a regidor, inclosos a la candidatura de la UFNR, a les eleccions municipals de novembre de 1911, tot permetent, així a la Lliga Regionalista de refer-se dels seus fracassos de 1909 i 1910 i d'establir, a partir de 1914, la seva hegemonia política al Principat que durarà fins el 1922. Com hem dit, malgrat la clan

destinitat i les dificultats, els sindicats que havien format la CNT subsisteren i a desgrat de la seva inestabilitat numèrica protagonitzaren un bon nombre de conflictes (14), a part dels ja assenyalats de caràcter general. L'abstenció electoral popular creixent en les diverses conteses polítiques era un senyal evident que l'apoliticisme o l'escepticisme respecte dels polítics s'acreixia entre una bona part de la població barcelonina i ben segur que adbava el terreny a les veus llibertàries, al marge que una part -- d'aquell abstencionisme fos fruit precisament d'aquestes. L'absència d'un veritable partit català esquerrà o socialista amb credibilitat entre els treballadors i les dificultats que experimentaven aquests per a obtenir millores salarials i laborals d'un patronat, bona part del qual, sofria de la depressió que va caracteritzar a la major part de les indústries catalanes des de començament de segle XX fins a la primera guerra mundial (15), així com la ineficàcia social de l'Estat de la Restauració i del corresponent poder polític, feren que el sindicalisme llibertari i revolucionari s'afirmés entre una minoria important dels obrers catalans mentre la resta adoptava una posició de malfiança vers la política i d'actuació sindical a ratxes quan es trobava davant d'un conflicte del seu ofici o ram (16). El fet és que els militants anarcosindicalistes consolidaven i augmentaven les seves posicions al si dels sindicats, i al marge de la figura coneguda d'aquesta etapa de Josep Negre, noms com els de Camil Piñon, en el sindicat de lamparers, o de Salvador Seguí apareixen ja en els respectius comitès sindicals o en el de la Confederació Regional (17). Salvador Seguí apareix ara, els darrers mesos de 1912, a la campanya a favor de l'indult al Doctor Queraltó, condemnat a causa de la seva campanya, el 1910 contra el Patronat per a la lluita contra la tuberculosi (18), i el veiem figurar, a primers de Juny del mateix any, en un miting de joventuts al Teatre del Bosc "per a protestar de la gestió de Canalejas i manifestar la ferma decisió d'unir-se contra la Monarquia tots els joves liberals", al costat d'Andreu Nin, Martí Vilanova i Domingo Babra (19).

Al costat dels sindicats d'ofici i de barriada, cal col·locar també les entitats que assajaven d'aglutinar els dependents del co --

merç i de la indústria com l'Associació de la Dependència Mercantil, la Unió d'Ultramarins (20) o el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, plenament integrat aquest ja en les lluites dels dependents. El descans dominical, la reforma de l'horari de treball i el tancament a les vuit, són entre d'altres, les reivindicacions que protagonitza aquest grup social, al si del qual el CADCI realitza una remarcable activitat ja col.laborant amb d'altres agrupaments mercantils ja encapçalant ell mateix les accions com veurem més tard. A desgrat que en el Congrés fundacional de la CNT, entre les societats representades, hi figurés la "Dependència Mercantil", de Barcelona (21), les entitats dels dependents seguiren un camí molt diferent del marcat pels anarcosindicalistes com ho prova l'hegemonia que pren el CADCI entre aquelles. La primera assemblea de dependents del comerç de Catalunya, convocada precisament per aquella càrrega entitat, confirmarà l'estil reformador dels dependents i dels seus agrupaments.

Els fets de la Setmana Tràgica, com hem apuntat al començament, tingueren igualment conseqüències fonamentals sobre el catalanisme. La Solidaritat Catalana, com ja vàrem escriure al darrer capítol s'estroncà definitivament. Els fets de la Setmana i l'actitud de la Lliga favorable a la repressió de Maura, afavoriren, de moment, des del punt de vista electoral, els republicans radicals i nacionalistes i feren trontollar la continuïtat de la carrera política de Cambó -derrota a les eleccions parlamentàries de 1910-. Les victòries radicals a les eleccions municipals de maig i desembre de 1909 (22) posaren l'Ajuntament barceloní en mans d'una majoria lerrouxista, fet, evidentment, que suposava una sorpresa dolorosa per als sectors catalanistes que havien viscut el gran esclat solidari i per als quals el lerrouxisme era el cavall de Troia de la castellanització i de l'estat centralista (23), a part que, per a les capes burgeses de sentiment regionalista, fos sinònim de desordre i d'anticlericalisme (24).

El procés que conduí a la ruptura solidària, els fets de juliol i les seves conseqüències i les victòries radicals assenyalades a les eleccions municipals de 1909 (25), desvetllaren els ressentiments i

i obriren una agra polèmica i divisió entre els antics components de la Solidaritat i el desencís entre els nacionalistes radicalitzats de l'estil dels d'Unió Catalanista; així hom podia parlar, certament, "d'aplanament" (26), de "decaïment polític" i de "descoratjament" en "una bona part de la massa catalanista" (27). Els atacs contra Prat de la Riba, l'anticambonisme, les acusacions mútues entre "La Veu de Catalunya" i "El Poble Català" o el puritanisme polític i patriòtic dels membres de la Unió Catalanista i de la premsa nacionalista més radical (28) que es lamentava de les baralles d'uns i altres i recusava, alhora, les transigències en l'expressió del sentiment nacionalista bé de la Lliga bé de la UFNR, caracteritzarien bona part aquesta etapa; amb tot, la campanya per la Mancomunitat o la defensa contra noves temptatives centralistes -com la campanya contra el decret de centralització de les oposicions a notaries-, imposarien novament la unitat d'acció (28Bis). De moment, la conferència de Cambó, pronunciada el 26 de maig de 1910, fou una acusació amarga contra l'esquerra catalanista, culpable segons ell d'haver obstruït una conjuntura immillorable per a obtenir l'autonomia com representava el projecte de llei d'administració local (29) i d'haver ensorrat la solidaritat (30). A partir de la Setmana Tràgica, la Lliga canvià de tàctica; abandonà l'acció de grans esclats populars -"popularista", escriu Josep Pla- que havia caracteritzat la Solidaritat i adoptà una "tàctica diplomàtica" (31), escarmentada i decebuda per les barricades i les cremes d'edificis religiosos. Els dirigents de la Lliga, com Cambó, vegeren l'experiència passada com una lliçó que calia aprendre bé i sentiren ben segur un escepticisme sobre les capacitats constructives de les masses en acció. Així l'estratègia a emprar en la propera campanya per la Mancomunitat fóra d'un estil molt diferent a la del moviment solidari. La Diputació de Barcelona -institució tradicionalment més a recer de les agitacions populars- i la convergència entre els regionalistes i els dinàstics fóren el punt de partida per a la nova acció i sobre tot per al seu president Prat de la Riba.

Sobre aquest objectiu (l'assoliment de la Mancomunitat) es reconstruí, en certa manera, la solidaritat catalana en aglutinar Prat,

novament, tots els partits catalans -fora del Radical- ; els socialistes catalans mateixos manifestaren la seva adhesió a la campanya (32). Amb discrepàncies, doncs, respecte de l'amplitud del nou organisme i amb més o menys entusiasmes o escepticismes respecte de la "capacitat" del Parlament espanyol de satisfer les reivindicacions catalanistes (33), els diversos agrupaments polítics catalans coincidiren i col.laboraren a fer possible, si més no, la superació de la divisió provincial de Catalunya a través del Reial Decret de mancomunitats provincials del 18 de desembre de 1913 (34). La coincidència d'aquest objectiu amb el govern de Canalejas, probablement - el polític amb més capacitat d'aquesta època i que intentà més decididament de governar i de resoldre els problemes de fons de la monarquia de la Restauració, facilità l'èxit de la campanya, a desgrat - de l'assassinat d'aquest darrer i que l'esperada llei esdevingués - finalment un modest reial decret. Malgrat la timidesa i les limitacions del Reial Decret de 1913, Prat de la Riba, demostraria la seva capacitat governamental i el seu possibilisme polític extraient-ne unes possibilitats insospitades i duient a terme una tasca cultural, educativa i d'obres públiques remarcable talment exercitès - les funcions d'un cap d'estat (35). La consecució de la Mancomunitat fèra un triomf col.lectiu que la Lliga Regionalista sabia projectar sobre ella mateixa i orquestrar-lo hàbilment a favor seu i sobre el qual muntaria la seva propaganda de partit i la justificació de la seva hegemonia política entre 1914 i 1922 (36).

En aquesta etapa (entre 1910 i 1914), hom assisteix, també, a la --- creació d'una esquerra nacionalista, federal i republicana -la UFNR- amb la voluntat d'imposar-se sobre el Partit Radical i sobre la Lliga. De moment, a les eleccions de 1909 - a les quals els republicans solidaris van units malgrat no s'hagi format la UFNR encara-, i a les de 1910, semblà que el tripartidisme s'imposava a Catalunya, però aviat, la davallada en el nombre de votants republicans (37) forçà el bipartidisme, fet que exigí la necessitat del pacte entre nacionalistes republicans i radicals com es palesà en el Pacte de Sant Gervasi (38) que costà pràcticament la vida a la UFNR (39). Val a dir - que la línia que s'imposà al si de la novella agrupació, no fou la

que repetidament Gabriel Alomar havia demanat per al catalanisme - (40) i que a les seves conferències, el 4 i el 18 de desembre de 1910, sobre "Negacions i afirmacions del catalanisme" i "Catalanisme Socialista" (41), es concretava en la formació d'un nou partit a Catalunya, "catalanista-obrer" (42). Igualment, els animadors del reagrupament de forces nacionalistes, republicanes i federals no - seguïren la tendència radicalitzada dels joves periodistes de "El Foble Català"-el "Cantó" com els anomena Carner- (43), sinó la --- d'un nacionalisme federal, més estrident que el de la Lliga (44), però sense que evités tampoc les crítiques dels nacionalistes més radicals a causa de la presència dels republicans unionistes i de les relacions parlamentàries que establiren amb els altres republi cans espanyols -especialment mitjançant la Conjunció Republicana-Socialista- (45); republicanisme, democratisme, laïcisme, humanita risme (reivindicació que fos suprimida la pena de mort), preocupació cultural i educativa, reformisme social, enfi, eren els principi als principis del Partit de la Unió Federal Nacionalista Republicana (46). El partit, de fet, no reeixí a unificar de debò les for ces que l'havien creat i representà més aviat una coordinació de - les mateixes a Catalunya (47); la poca cohesió i la direcció de la nova esquerra posada en mans d'un home de discutible capacitat política com Pere Coromines (48), l'encarcament dels polítics que procedien del republicanisme unionista i del federalisme i el "di letantisme" dels que provenien del Centre Nacionalista Republicà (49), feren de la UFNR un agrupament inestable, sensible a les -- tensions i dissensions internes (50) i incapaç de trobar un espai propi entre la Lliga i els radicals (51); aviat fou afectada per - l'abstenció creixent de votants com s'esdevenia -i encara amb més força- entre els radicals, abstenció, d'altra banda, que en el cas de la UFNR, probablement venia tant de sectors obrers com de nacio nalistes, sobre tot després del Pacte de Sant Gervasi (52).

Aquest pacte, que venia després de la recent escissió reformista i de la crisi subsegüent (53), sentencià la UFNR bé que subsistís -- fins el 1916 (54). La comparació entre la capacitat de reacció de la Lliga, després dels seus fracassos electorals de 1909 i 1910, -

amb la incapacitat de reaccionar de la UFNR davant dels seus reversos, manifesta prou clarament l'escassa solidesa d'aquesta organització política (55).

A desgrat que les conclusions de la ponència sobre La UFNR i el problema obrer, redactada per Rovira i Virgili i aprovada a l'assemblea d'aquella, manifestaven que la "tendència de la Unió Federal és francament intervencionista i socialista" (56), la realitat és que seguí frustrant-se aquell somni de l'Alomar de lligar obrerisme i catalanisme. "El Poble Català" seguí prestant atenció als temes que feien referència a l'organització obrera o als conflictes socials -i amb força generositat sovint (57). Noguera i Comet, destaca entre els comentadors de qüestions sindicals i obreristes al·diari, si bé amb una actitud clarament reformista i contrària a les tendències llibertàries i cenetistes (58). Molt diferent, en canvi, és l'actitud del diari i del catalanisme d'esquerra amb el socialisme; al marge que els socialistes entressin en la candidatura de la UFNR a les eleccions municipals de 1911, com ja hem indicat abans, o que fossin presents a la campanya per la Mancomunitat, els articles i les preses de posició a favor de la síntesi entre nacionalisme i socialisme no són pas escasses (59). Andreu Nin, col·laborador de "El Poble Català" i home de la UFNR en aquesta etapa --- (59 Bis), n'és un bon exponent; així, en una conferència, pronunciada el 20 de desembre de 1913, sobre el socialisme a Catalunya, sostindria la "perfecta compatibilitat entre nacionalisme i socialisme", el qual, a Catalunya hauria d'ésser, "sentimentalment anarquitzant i pràcticament socialista" i la necessitat en conseqüència d'un fort partit socialista català (60). Hauríem d'assenyalar aquí l'evolució de Layret cap a l'esquerranisme obrerista (61).

La campanya contra la guerra del Marroc (62) tindria també una forta ressonància popular. I no oblidem per l'altre costat la campanya dels anarcosindicalistes -en la qual ja hem remarcat abans el paper de Salvador Seguí- a favor de l'indult al Doctor Queraltó, campanya comprensible, al cap i a la fi; car el doctor s'havia oposat a què fos extirpat un tatuatge pretesament "subversiu" d'un anarquista (63), la invitació que feia a l'Ateneu Sindicalista "en ca-

talà a uns quants joves de la nostra intel·lectualitat catalana i catalanista precisament per a què donessin conferències sobre el - que ells pensen del problema social de la nostra terra" (64) o la conferència ja esmentada d'Andreu Nin a la Confederació Regional - del Treball sobre "les modernes orientacions de la pedagogia", el juliol de 1912, abans, doncs, que s'efectués aquella invitació (65). Assenyalen, enfi, la formació del Grup Català de l'Associació In - ternacional per a la protecció legal dels treballadors, del qual - en formaren part indistintament, homes de dreta i d'esquerra: Albó, Tallada, Coromines, Valenti i Camp, Layret, Sastre, Rovira i Virgili, Martí i Julià, Noguera i Comet, Pous i Pagés, etc. (66).

Però, una de les evolucions més notables cap a plantejaments nacio - nalistes i socialistes alhora, es dona en la figura més representa - tiva del nacionalisme radical i intransigent: el Doctor Martí i Ju - lià i entre un nucli de joves de la Unió Catalanista sense que -- abandonin el més mínim les seves posicions nacionalistes, nucli, en - tre el qual, destaquen diversos joves del CADCI com Francesc Rosell i Montané, Joaquin Delclús i Dols, Ramon Casals i Peypoch, Manuel - Alcàntara i Cusart, Jaume Arquer i Clapés, Josep Rodergas i Calmell, etc., bona part dels quals animaven la Secció Permanent de Propa - ganda Autonomista del Centre Autonomista de Dependents i als quals més tard ens referirem (67); tots ells col·laboradors de "Renaixement", un dels portantveus més fidels de la Unió Catalanista. Podem seguir la preocupació social de diversos d'aquests col·laboradors de "Renaixement", i, sobretot, de la revista "Nació", iniciada el - 1915, paral·lelament a la línia cada cop més socialista de Martí i Julià (68). Aquest, ja a l'assemblea de Barcelona de la Unió Ca - talanista, l'any 1904, aconseguí que fes una afirmació obrerista (69). L'evolució cap al socialisme de Martí i Julià s'accelerà so - bre tot en aquests anys (1910-1914) (70). El 3 d'abril de 1912, --- concretament, declarava a la "Revista de Catalunya", en ésser in -- terrogat sobre les causes de la depressió del nacionalisme: "Per a mi, una de les més importants ha estat la manca de contacte entre - els intel·lectuals catalanistes i el poble" i en ésser preguntat sobre què calia fer, respon rotundament: "Jo això fa temps que ho --- tinc decidit. Per a mi hem d'anar dretament a la formació del par -

tit socialista obrer amb base nacionalista" (el subratllat és nostre) (71). Martí i Julià feu aprovar, després, en el Consell General de la Unió Catalanista de 1913 i, sobretot, en el de 1915, --- unes "afirmacions" clarament socialistes (72) alhora que maldava - per revitalitzar aquella formació, si bé inutilment cosa que motivaria la seva dimissió com a president de la mateixa el 1916. Tanmateix, Martí i Julià assolia de testimoniar novament la necessitat d'una síntesi entre nacionalisme i socialisme, que protagonitzarien d'altres dirigents de la Unió com Serra i Moret o Francesc Xavier Casals, anys a venir, president del CADCI (73).

Al marge d'aquestes evolucions cap al socialisme de diversos membres de la Unió Catalanista, cal subratllar l'existència d'aquest nucli de catalanisme intransigent, apolític i enemic del possibilisme o oportunisme del regionalisme lliguer (74) o de què es postposés la unitat de tots els nacionalistes per qüestions del sistema de règim o de la política general espanyola: "Primer que tot, -- Catalunya. Ho direm mil vegades si convé i així obrarem sempre per a dignificar-la" (75) fóra una de les seves expressions característiques. La constant denúncia de les "funestes desviacions" (76) -- del catalanisme negociador i claudicant de Cambó -del qual es blasma la seva ambició- o dels republicans de la UFNR, sobre tot, per la qüestió del Pacte de Sant Cervera (77) en fóra una altra; nucli sempre crític davant tota feblesa dels "polítics" o d'institucions catalanes com l'Orfeó Català, en renunciara cantar "Els Segadors" a Madrid i deixar-se apadrinar pel rei, o "La Veu de Catalunya" en admetre anuncis en castellà, davant la falta de radicalisme català dels regidors de l'Ajuntament barceloní, el "moderantisme" de la representació catalana a les Corts o enfront de la insuficiència - del projecte de llei de mancomunitats -si bé serà acceptat el decret de desembre de 1913 com a primer pas de "la constitució orgànica de la futura Catalunya"- (78). Molt aprop aquest sector del nacionalisme del "tot o res" (79), de l'independentisme o ja dins d'ell algun membre (80), els seus elements són els qui protagonitzaren els aldarulls o les manifestacions al carrer i el cant, mil vegades repetit, dels "Segadors" (81); tota actitud nacionalista

radical és aplaudida: el CADCI es freqüentment elogiat (82), Macià, el gest dels redactors de "El Poble Català" d'abandonar la redacció tot emportant-se'n la bandera en signar-se el pacte de Sant Gervasi, etc. (83). L'antilerrouxisme, enfi, és una constant --- d'aquests sectors que hom pot seguir a través de publicacions com "Renaixement", "Avant", "Lo regionalista", "Gent Nova" de Badalona, "Metralla", etc., unes de breu durada, d'altres amb més vida, però que ens ajuden a entendre prou bé el nacionalisme integral d'aquest nucli, més o menys extens o estable, al si del qual probablement --- havien començat a aparèixer, com hem apuntat plantejaments separatistes (84). Aquest sector, sempre nostàlgic de la unanimitat catalana de la Solidaritat, reivindicador de la unitat nacional dels --- catalans per damunt de dretes i d'esquerres, animats per un evident esperit precursor del "Catalunya endins" d'Acció Catalana, coincidia, en seu "apoliticisme" i "anti-parlamentarisme" (85), com hem escrit en un altre lloc amb els anarquistes catalans (86), i el --- subratllen aquí perquè uns dels seus ambients més important radicava precisament en el CADCI, especialment en la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, com ja hem indicat també més amunt. Ja en els capítols anteriors assenyalàvem la influència del Doctor Martí i Julià entre els dependents del Centre i, certament, la secció esmentada era un dels indrets on la tendència nacionalista de la ---- Unió trobava ressons entusiastes. El catalanisme popular del Centre era evidentment d'una pregona contundència com ja vèiem en els capítols anteriors. Els dependents havien de continuar representant, doncs, la base popular del nacionalisme militant i agressiu (87).

Situat, el CADCI dins d'aquest sector del nacionalisme, sensibles --- els seus socis a les diverses tendències del catalanisme, però fidel l'entitat al neutralisme polític i al "patriotisme solidari", aquesta emprèn una forta volada, sota la direcció d'un president d'una gran capacitat organitzadora i d'un pregon sentiment nacionalista: Puig i Esteve, president entre 1909 i 1916. Puig protagonitzarà aquesta etapa d'embranchada en la qual el CADCI aconsegueix un estatge propi i definitiu a la Rambla de Santa Mònica; les seves seccions desplegen una notable activitat, els seus estatuts es

renoven i es creen dues seccions noves: la Secció Permanent de Relació i Treball -més tard d'Organització i Treball- i la d'Esports i Excursions, esdevinguda ara secció permanent. La primera, canalitzarà les reivindicacions laborals dels dependents i la segona facilitarà a aquests la pràctica d'esports com els de mar o de la neu, limitats, fins aleshores, a les classes privilegiades. En aquesta etapa, el Centre desenvolupa actives campanyes per la jornada intensiva, el tancament a les vuit i el descans dominical, i organitza la primera assemblea de dependents del comerç i de la indústria de Catalunya. El CADCI, d'altra banda, continua la seva tasca nacionalista en els actes inaugurals de curs o commemoratius de cada aniversari de la seva fundació que esdevenen, com sempre, veritables mítings d'afirmació nacionalista on conflueixen oradors de les diverses tendències. La participació en les diades del 11 de setembre o en manifestacions d'afermament nacionalista, organitzades per ell mateix o per d'altres entitats, la cooperació a campanyes reivindicatives, ja sigui contra el projecte de centralització de les oposicions a notaries o a favor de la Mancomunitat, són, entre d'altres, mostres de l'activisme nacionalista del Centre, el qual, per cert, surt fora de Barcelona en una tasca de propaganda dels seus principis i de la seva actuació. Al final d'aquesta etapa no mancarà un petit conflicte, anunci de les futures tensions entre els "joves" i els "grans".

Creixement i consolidació del CADCI (1910-1914)

Els dos adjectius a dalt subratllats i que ens serveixen per a titular aquest capítol, són els més correctes per a definir aquesta etapa de la història del Centre, una història caracteritzada, precisament, per una progressió contínua. El signe més evident d'això serà la compra d'un edifici propi: el casal, número 25, de la Rambla de Santa Mònica, esdeveniment el qual, anys a venir, serà vist pels homes del Centre com el senyal divisor de dues etapes (88) i, certament, després de la sèrie de canvis de local que hem anat describint als capítols anteriors, suposarà la consagració del Centre com a una de les entitats cabdals de la vida barcelonina. A aquest aspecte extern i material, afegim-hi la creació de la Secció Permanent de Relació i Treball, encarregada de la "tasca sindical" o sigui del "millorament" de les condicions de treball dels dependents de comerç (89), i la conversió de la Secció Especial d'Esports i Excursions en Permanent. S'arribava així a l'estructuració definitiva del Centre en cinc seccions permanents i les corresponents seccions especials, incrementades el novembre de 1913 amb una de nova, la Secció Especial de Fotografia. L'augment de socis, d'altra banda, completava aquesta perspectiva d'ascens ininterromput com ho posen prou de manifest les xifres següents:

<u>Anys</u>	<u>Nombre de socis (90)</u>
1909 -----	1380
1910 -----	1648
1911 -----	1978
1912 -----	2255
1913 -----	2773
1914 -----	3038

L'evolució de les xifres dels pressupostos és també prou indicativa:

<u>Cursos</u>	<u>Quantitat en pessetes (91)</u>
1909-1910 -----	28.000
1910-1911 -----	28.600
1911-1912 -----	45.700
1912-1913 -----	49.400